

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra práva

Diplomová práce

Kriminalita a delikvence mládeže v České republice

Bc. Tereza Škanderová

© 2015 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Kriminalita a delikvence mládeže" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne _____

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala JUDr. Ing. Pavlu Pikolovi vedoucímu této práce za cenné připomínky a rady. A dále bych chtěla poděkovat respondentům dotazníkového šetření, za jejich čas a vyplnění.

Kriminalita a delikvence mládeže v České republice

Souhrn

Kriminalita a delikvence mládeže je součástí života v každé společnosti. Je barometrem úrovně společnosti, zejména v souvislosti s jejím demokratickým vývojem. Kriminalita a delikvence mládeže ovlivňuje obyvatelstvo zejména svými negativními následky, které představuje. Kriminalita a delikvence mládeže je široký pojem, který zahrnuje spektrum protiprávního, delikventního a sociálně patologického jednání.

Tato diplomová práce pojednává o sociálně patologických jevech mládeže a zejména kriminality dětí a mládeže. Práce vystihuje současné vývoj trestné činnosti a vytyčuje příčiny a důvody tohoto stavu. Poukazuje na chyby při práci s mládeží a to především v průběhu socializace, tedy jejich začleňování do společnosti.

Klíčová slova

Děti, mladiství, mládež, vývoj, kriminalita, delikvence, současný vývoj

Criminality and delinquency of youth in Czech republic

Summary

Crime and juvenile delinquency is a part of life in any society. It is a barometer of the society, especially in relation to its democratic development. Crime and juvenile delinquency affects the population especially their negative consequences posed. Crime and juvenile delinquency is a broad term that includes a variety unlawful, delinquent and socially pathological behaviour. This deals with the socio-pathological phenomena of youth and especially children and youth crime. The work describes the current development of crime and outlines the causes and reasons for this. It points out the error when working with youth, especially in the course of socialization, their integration into society.

Keywords:

Children, adolescents, youth crime, crime, delinquency, current developments

Slovník pojmů

Dítě – osoba mladší patnáct let, která v době spáchání činu jinak trestného nedovršila patnáctý rok věku. Jde o trestněprávní pojem.

Mladistvý – osoba, která v době spáchání provinění dovršila patnáctý rok a nepřekročila osmnáctý rok věku. Jde o trestněprávní pojem.

Mládež – děti mladší patnáct let a mladiství.

Operativně pátrací činnost – ucelený systém postupů, používání operativně pátracích prostředků a podpůrných operativně pátracích prostředků, uskutečňovaný oprávněným útvarem podle zvláštních právních předpisů a z nich vycházejících interních aktů řízení, prováděné především utajovaným způsobem, zaměřený k ochraně zájmů chráněných zákony a mezinárodními smlouvami v trestněprávní oblasti a spočívající v soustavném získávání, shromažďování, prověřování a případně rozpracování operativních informací.

Operativně pátrací prostředky – souhrn opatření policejních orgánů, uskutečňovaných podle trestního řádu a v souladu s dalšími právními předpisy, jejichž účelem je předcházení, odhalování a objasňování trestné činnosti.

Podpůrné operativně pátrací prostředky – policista je oprávněn použít tyto prostředky při předcházení trestným činům a získávání poznatků o trestné činnosti v souvislosti s trestním řízením a se zajišťováním krátkodobé ochrany osob.

Protiprávní čin – provinění, trestný čin nebo čin jinak trestný.

Provinění – trestný čin, spáchaný mladistvým, jehož znaky jsou uvedeny v zákoně.

Trestná činnost mládeže – sociálně škodlivé jevy, které jsou stanoveny v trestních kodexech. Dopouští se jí děti mladší patnáct let, které pro nedostatek věku nejsou odpovědné a mladiství, kteří nepřekročili osmnáct let věku (provinění).

Obsah

1 Úvod	10
2 Cíl práce a metodika.....	12
3 Trestná činnost mládeže.....	13
4 Věkové hranice trestněprávní odpovědnosti v České republice.....	16
4.1 Historický pohled na trestněprávní odpovědnost mládeže	17
4.2 Současný pohled na trestněprávní odpovědnost mládeže.....	19
4.3 Věková hranice trestní odpovědnosti pod patnáct let	20
4.4 Věková hranice trestní odpovědnosti patnáct let	22
5 Příčiny kriminality a delikvence mládeže.....	23
5.1 Vliv rodinného prostředí	25
5.2 Působení okolního prostředí	29
5.3 Problematika volného času	32
5.4 Kulturní a ideologické vlivy	34
5.5 Účinnost opatření státu	36
6 Druhy kriminality a delikvence mládeže	37
6.1 Majetková trestná činnost mládeže.....	37
6.2 Násilná trestná činnost mládeže.....	422
6.3 Trestná činnost mládeže spojená s alkoholovou i nealkoholovou toxikománií.....	50
7 Operativně pátrací činnost služby kriminální policie a vyšetřování v boji s trestnou činností mládeže	555
8 Preventivní opatření trestné činnosti mládeže	599
9 Zjištěné výsledky a návrhy na zlepšení stavu	64
Závěr	646
Seznam použitých zdrojů	688
Seznam tabulek a grafů.....	71
Přílohy.....	72

1 Úvod

Kriminalita a delikvence mládeže je velmi aktuální problematikou. Znepokojuje nejen odbornou veřejnost, ale i podstatnou část naší společnosti. Díky častějším střetům s tímto druhem kriminality se dostává do podvědomí veřejnosti. Závažnost kriminality stále mladších delikventů a zvláště pak vzrůstající agresivita činů a sofistikovanost jejich metod, jsou velmi alarmující. Obavy nejen odborníků jsou na místě. Vystává pak tedy otázka, zda řešení tohoto typu trestné činnosti nese svědčí o selhávání právě těch, která by měli výchovu dětí a mladistvých zabezpečit. Výchova dětí a mladistvých patří k nejdůležitějším pravidlům morálky občanské společnosti.

Veřejnost vnímá trestnou činnost, páchanou delikventní mládeží, jako závažný následek selhání rodiny, výchovy v rodině a výchovně vzdělávacího systému. Nebezpečnost tohoto jevu by neměla zůstat latentní. Jedná se o nežádoucí sociálně patologické jevy, které by neměly být akceptovatelné. Jejich příčiny souvisí s neblahými následky.

Ochrana odvrácení mládeže před pácháním kriminality, stejně jako právní odpovědnost mládeže za spáchané delikty, je velmi důležitou součástí bezpečnostní politiky každého státu. Jedná se především o budoucnost dalšího vývoje společnosti, který patří k prioritám sociálně vyspělých států. Jde o bezpečí státem chráněných zájmů a to nejen z pohledu obětí, ale i potenciálních pachatelů.

Chování a jednání dnešní mládeže je odrazem stavu naší společnosti, a to zejména vlastní morálky dospělých. Do jisté míry, se v tomto chování a jednání objevuje pozitivní i negativní, vědomé i nevědomé působení rodiny, blízkých dospělých, ale i sociální prostředí společnosti samé. Děti jsou nejovlivnitelnějším článkem každé společnosti. Jsou nejnáchylnější a nejohroženější.

Ve snaze o co nejúčinnější řešení ochrany mládeže je kladen důraz na prevenci kriminality mládeže. Ta se zabývá především příčinami a snahou o omezování motivů výchovnými prostředky. V každé společnosti by mělo být cílem kriminální činnosti

mládeže, zajistit odbornou práci s těmito lidmi a snažit se o zamezení pokračování v této trestné činnosti a jejich začlenění do dalšího života a společnosti.

2 Cíl práce a metodika

Cílem práce na téma „Kriminalita a delikvence mládeže“ je přiblížit problematiku kriminality a delikvence mládeže a posoudit ji dle statistických údajů mládeže za poslední tři roky. Zhodnotit a zmapovat současné vlivy, které na trestnou činnost mládeže nejvíce působí. V práci jsem věnovala pozornost statistickým údajům kriminalita mládeže majetkové, násilné a krádežím. Zhodnotit a ukázat, dle statistických tabulek a grafů, podíl nezletilých a mladistvých delikventů na vybraných druzích trestné činnosti mládeže a jejich dopad na ekonomiku České republiky. Hlavním cílem je zjistit, zda počet evidovaných trestných činů u mládeže má klesající tendenci. Při analýze statistik vycházím z policejních zdrojů Policie České republiky a z jejích statistik.

Dále jsem provedla dotazníkové šetření žáků základní školy. Bylo rozdáno 118 anketních lístků. Zodpovězení otázek bylo dobrovolné. Chybějící odpovědi nebyly do výpočtu zahrnuty.

Vzhledem ke složitosti této problematiky se práce zabývá analýzou druhů trestné činnosti mládeže, a to majetkové, násilné a drogové trestné činnosti a jejich následné škody. Práce rovněž zmiňuje odhalování a objasňování trestné činnosti mládeže, základními předpoklady efektivního boje s kriminalitou a delikvencí mládeže a opatřeními, které jsou zaměřené na prevenci trestné činnosti mládeže.

Práce si klade za cíl zmapovat jednotlivé druhy kriminality mládeže a příčiny, které mládež k této kriminalitě vedou. Metody práce, které vedou k danému cíli, jsou popsání, analýza a syntéza druhů kriminality mládeže a metodika pozorování ve výkonu služby kriminální policie a vyšetřování. Dále bylo postupováno studiem odborné literatury, právních předpisů a především dokumentů z interních zdrojů policie České republiky.

3 Trestná činnost mládeže

V první řadě je nutné si vymezit pojem mládež, který je jedním z hlavních pojmů této práce.

„Mládež je ve společenských vědách spojována s různými věkovými kategoriemi na právu nezávislymi. Nejširší rozpětí má pohled sociologický. Kriminologická literatura pod pojem mládež zahrnuje tři věkové skupiny: děti ještě trestně neodpovědné, mladistvé a mladé dospělé. Ve statistice kriminality policie je pojem mládeže chápán v užším smyslu – zahrnuje děti a mladistvé, nikoli mladé dospělé. Pod pojmem mládež policie vykazuje fyzické osoby od narození do věku osmnácti let.“¹

Pohled společenských věd v otázce určení hranice věku mládeže je specifický pro konkrétní cíl, neboť tuto hranici posuzujeme z různých hledisek. V tomto případě hranici věku můžeme hodnotit nejednotně. Avšak z hlediska právního je tato hranice jasně stanovena. Česká republika přijala i mezinárodní právní normy, ze kterých nutně vychází. Jednou z nejdůležitějších je Úmluva o právech dítěte, přijatá dne 20. 11. 1989 v New Yorku (sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.), kde je dítětem každá lidská bytost mladší osmnáct let, pokud zletilosti není dosaženo dříve, podle právního řádu, např. za účelem uzavření manželství.

„Mládeží se vesměs rozumí osoby od narození do dovršení osmnácti let. Za dítě je považován ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovršil patnáctý rok věku. Mladistvým je ten, kdo v době spáchání provinění dovršil již patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok věku. Termín trestný čin je užíván dle ustanovení Trestního zákoníku pouze pro osoby starší osmnáct let. Dle Trestního zákoníku dítě mladší patnáct let není trestně odpovědné. Při posuzování delikvence děti je také rozlišována kategorie mladší školní věk (do 11-12 let) a starší školní věk (12-15 let). V případě spáchání činu, za nějž se jinak ukládá výjimečný trest, může soud u dětí starších dvanáct let uložit ochrannou výchovu. Jedinci ve věku patnáct až osmnáct let (mladiství) jsou již trestně odpovědní, ale počítá se

¹ ZOUBKOVÁ, I., *Kontrola kriminality mládeže*, s. 12

s nižšími sazbami trestů. Pro výměru trestů zákon uznává i kategorii mladí dospěli (18-21 let).“²

Mládeží z pohledu zákona o soudnictví ve věcech mládeže však rozumíme děti, které jsou mladší patnácti let a mladistvé ve věku od patnácti do osmnácti let věku. Pro posuzování trestné činnosti mládeže je toto hledisko určení věkové hranice dané cílové skupiny rozhodující.³

Osoba, která v době spáchání jinak trestného činu nedovršila patnáctý rok věku, je z hlediska trestního práva dítětem. Je tedy trestně neodpovědná, pro její nedostatek věku. Přesto však osobě mladší patnáct let za spáchání jinak trestného činu, ukládá soud obligatorně ochrannou výchovu v občanskoprávním řízení. Tato ochranná výchova může být uložena i dítěti mladšímu patnácti let a to k zajištění řádné výchovy, jestliže spáchá čin jinak trestný. Přičemž dolní hranice věku není stanovena.

Jednání trestně odpovědného pachatele (po patnáctém roku věku a nedovršeným osmnáctým rokem věku), které je společensky protiprávní, trestné, plodivé a zaviněné a jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně, nazýváme provinění. Vzhledem k nedostatku věku, přičetnosti nebo relativní přičetnosti, v důsledku nedostatečné rozumové a mravní vyspělosti, není tedy trestným, činem a dopouští se jich trestně neodpovědné děti.

Mladistvým je osoba, která se dopustila provinění po dovršení patnáctého roku věku, a která nepřekročila osmnáctý rok svého věku. V případě trestního práva se za mladistvého považuje osoba, i pokud se stala zletilou před dovršením osmnácti let, dle jiného právního předpisu. Například zákon o rodině či občanský zákoník.

„Zdánlivě specifickou kategorií opatření zavádí zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, když označuje trestný čin jako „provinění“, avšak jde v zásadě terminologickou změnu, jejíž příčiny tkví ve snaze především zdůraznit odlišnost trestání mladistvých jako celku.“⁴

Trestný čin spáchaný mladistvým označujeme provinění (§6 odst. 1 ZSM). Zde jde tedy jen o jiné slovní označení pro trestný čin, který byl spáchan mladistvým. Zákonodárce

² ŠTÁBLOVÁ, R., *Kriminologie*, s.54

³ Blíže zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁴ SOLNAR, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., *Základy trestní odpovědnosti – podstatně přepracované a doplněné vydání*, s. 61

dospěl k závěru, že používat pojem trestný čin u osoby mladší osmnáct let, by bylo zcela nevhodné a to z důvodu nepřesného vyjádření podstaty delikventního jednání mladistvého, který vzhledem vývojově nedokončené morální a rozumové vyspělosti nemůže být zcela zodpovědný jako na úrovni dospělého člověka. Z pohledu jeho vývoje je to zřejmý důsledek i jistého selhání a to nejen rodinného prostředí, ale i společenského, které pravděpodobně nedokázalo včas tomuto jednání předejít nebo mu účinně zcela zabránit.

4 Věkové hranice trestněprávní odpovědnosti v České republice

Pohled společnosti na mládež, která páchá trestnou činnost, se v průběhu historie lišil. Můžeme říci, že v minulosti byl trestný čin či delikvence mládeže hodnoceno samo o sobě. Avšak ne vždy se dostatečně přihlíželo na věk pachatele a to především z hlediska trestněprávní odpovědnosti.

V dřívějších dobách se jako výchovný prostředek uplatňovalo fyzické trestání. Snaha o přizpůsobení se tvrdosti života, která byla způsobena zejména propastnými sociálními rozdíly, a zvykání si na ně především tvrdým zacházením, neměla zamýšlený pozitivní efekt. Toto zacházení vedlo spíše k nahromaděné negaci, oslabené vůli a mohla vést až k poruše osobnosti.

Dnešní pocit, kdy děti dříve dospívají, je do jisté míry opodstatněný. Avšak ještě neznamená, že fyzická vyspělost koresponduje s duševní vyzrálostí dítěte. Odpovědnost za protiprávní jednání je úměrná rozlišovacím schopnostem jedince. Jeho vyspělosti jednotlivých složek samotné osobnosti. Odborná praxe není proto jednotná v názoru, zda věková hranice trestní odpovědnosti patnáct let je odpovídající možností mladého člověka vyhodnotit své jednání jako protispolečenské. Zda jsou jedinci schopni si uvědomit, vzhledem k individuálním rozdílům, závažnost situace a případných následků, které mohou svými neuváženými činy způsobit.

Období do osmnácti let, kdy osobnost mladého člověka není zcela zralá, je nejvhodnější pro cílená opatření, která jsou zaměřena preventivně proti recidivě páchání trestné činnosti.

Stejně jako v současné době, tak jako v historii existují různé názory na optimální věk, kdy je mladý člověk dostatečně zralý na převzetí své odpovědnosti za své jednání.

4.1 Historický pohled na trestněprávní odpovědnost mládeže

Historický vývoj trestněprávní odpovědnosti na území České republiky souvisel s vývojem trestního práva a to především z pohledu řešení trestné činnosti mládeže. V tomto období nebyla zcela sjednocena systematizace trestního práva. Pohledem do dějin lze i vývoj přístupu k řešení otázky věkové hranice trestnosti a delikvence mládeže.

„Trestní právo v období feudálního absolutismu v českých zemích bylo založeno především na právní úpravě stavovské, které byla přizpůsobena novým podmínkám a potřebám absolutistického státu. Tak tu platilo především právo městske, obsaženo v zákoníku Koldínově z r. 1579 (Práva městska království českého), který se od konce 17. století stal závazným i pro města moravska.“⁵

Ke sjednocení postupu řízení soudů v zemích České koruny došlo vydáním trestního zákoníku Josefa I. z roku 1707. Ten zachoval v platnost starší právní normy práva zemského i městskeho. Věk mladistvý uznává za polehčující okolnost. Jako rozumovou nevyspělost označil věk u chlapců do osmnácti let a u dívek do patnácti let, což mělo velký význam pro trestnost mládeže.

První významný řád byl Hrdelní řád Marie Terezie z roku 1768, který přinesl rozlišení věku pro trestnost. Tento řád bral ohled na věk nedospělců, což mělo velký význam pro trestní soudnictví u nedospělých osob. Tyto nedospělce dělil řád do tří období věku:

1. do 7. roku – dětství, děti nebyly trestně odpovědné,
2. do 14. roku – nedospělost, zde byla snižená trestní odpovědnost,
3. do 16. roku – mladistvý, zde byla plná trestní odpovědnost.

Základem rakouského práva a později i práva československého se stal Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích z 27. května 1852.

Pro vývoj trestné činnosti mládeže měl však velký význam až zákon č. 48/1931 Sb. o trestním soudnictví nad mládeží, ze dne 11. března 1931, který nabyl účinnosti 1. října

⁵ ŠUBRT, M., *Trestněprávní odpovědnost a ochrana mládeže*, 2. rozšířené vydání, s. 7

1931, a současně i prováděcí řízení a předpisy, zvláště Vládní nařízení, ze dne 11. prosince 1931. Jeho platností byla nahrazena rakouská i uherská zákonná ustanovení na území České republiky. Toto bylo výsledkem dlouhodobého snažení odborníků, kteří řešili problematiku trestněprávní odpovědnosti mládeže. Tímto zákonem byly položeny základy trestního zákonodárství nad mládeží v České republice.

Hlavní zásadou bylo mírnější trestání, které bylo rozdílné od dospělých osob. Méně trestů a více výchování. Tento speciální zákon, nazývaný *Lex specialis*⁶, který se cíleně zabýval odpovědností mládeže za protiprávní činy, upravoval tuto problematiku velmi podrobně jako dnešní právní úpravy. Československo se touto speciální právní úpravou zařadilo mezi další evropské země.⁷

Pohled tohoto zákona na věková období mládeže dle trestnosti byl rozdělen do čtyř bodů:

1. starší 12 let – nedospělý – dopustil-li se činu, za který byla stanovena doživotní ztráta svobody či trest smrti, byla určena ochranná výchova ve výchovně nebo umístění v léčebném ústavu,
2. do 14 let – osoba nedospělá – trestně neodpovědná, zde bylo možné uložit rozhodnutím soudu pouze výchovné nebo léčebné opatření,
3. 14 – 18 let – osoba mladistvá – trestnost zde byla posuzována dle obecných trestních zákonů,
4. 21 let – zletilost.

Zákon rovněž řešil i procesní postupy.

⁶ *Lex specialis* – jedná se o zvláštní právní úpravu. Před obecnou normou má přednost, neboť obecnou normu uplatní jen tehdy, kdy zvláštní předpis tuto věc neupravuje.

⁷ Blíže o historii vzniku zákona o soudnictví ve věcech mládeže:

ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*, s. VII - XIV

4.2 Současný pohled na trestněprávní odpovědnost mládeže

Z pohledu řešení problematiky trestněprávní odpovědnosti mládeže se průlomem stal až stávající zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, který nabyl účinnosti 1. ledna 2004. Zrušil předchozí ustanovení a stal se *lex specialis* (zákon speciální, zvláštní) ve vztahu k ostatním platným normám.

V rámci přípravy zákona o soudnictví ve věcech mládeže byla uvedena diskuze, zda lze navazovat na zákon č. 48/1931 Sb., neboť došlo k zásadním změnám společenských poměrů a to zejména o úlohu rodiny a školský systém.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže se věnuje ve své právní úpravě zvláště mladistvým a dětem mladším patnácti let. Tento věk je pro opatření na odvrácení páchaní trestné činnosti, zajištění nedelikventního sociálního a duševního vývoje a potřebnou nápravou nedospělého člověka zásadní. Ve snaze o ochranu společnosti před delikvencí mládeže a zároveň o odvrácení patologického vývoje jsou do této realizace ze zákona zapojené i státní a nestátní organizace.

„Vedle orgánů činných v trestním řízení (v případě zákona o soudnictví ve věcech mládeže se tyto orgány nazývají orgány činné v trestním řízení) zde sehrávají nezastupitelnou roli orgány sociální ochrany, konkrétně orgány sociálně-právní ochrany dětí a Probační a mediační služby. Do řešení problematiky kriminality mládeže jsou dále zapojeny školská zařízení, zdravotnická zařízení, školy, registrované církve a náboženské společnosti, nadace, zájmová sdružení občanů a další instituce sledující humanitární cíle. Dále se účel řízení proti nedospělým odráží v užití celé řady možných opatření.“⁸

Řádná výchova mládeže, respektování jejich potřeb, vytváření vhodného sociálního prostředí a v případě potřeby využívání všech dostupných opatření, postupů a zákonných prostředků k obnovení již narušených sociálních vztahů, prevence kriminality mládeže a integrace mládeže do širšího sociálního prostředí, přispívá k jejich zdravému sociálnímu, duševnímu a tělesnému rozvoji a také k společensky prospěšnému uplatnění. Tímto bude

⁸ ŠUBRT, M., *Trestněprávní odpovědnost a ochrana mládeže*, 2. rozšířené vydání, s. 14

docházet nejen k naplňování zákona o soudnictví ve věcech mládeže, ale i k zajištění ochrany společnosti před pácháním trestné činnosti.

Vzhledem ke specifikaci věku vyžaduje mládež speciální zacházení. Z tohoto vyplývá i individuální potřeba posuzování a řešení každé trestní věci.

„Soudci, státní zástupci, úředníci probační a mediační služby činní v řízení proti mladistvým jsou vybíráni z osob, které mají dostatek životních zkušeností, a absolvovali speciální přípravu v zacházení s mládeží. Zákon předpokládá speciální vzdělání soudců, státních zástupců, úředníků probační a mediační služby a policejních orgánů působících v trestních věcech mladistvých.“⁹

Věková hranice trestní odpovědnosti patnáct let je i dnes velmi diskutovanou otázkou. Zastánci této věkové hranice mají své argumenty a přesvědčení stejně tak, jako odpůrci. Návrat k věku 14 let, který je shodný s právní úpravou v roce 1931, by pravděpodobně byl i krokem do minulosti. Došlo by ke snížení věku dětských pachatelů. Důležitý je především systém výchovných opatření a to včetně sankčních opatření. Dalším důležitým krokem je budování zařízení, která jsou určena k převýchově dětských pachatelů závažné trestné činnosti, což současná školská zařízení či dětské domovy nemohou zvládnout.

4.3 Věková hranice trestní odpovědnosti pod patnáct let

Někteří zastánci snížení věkové hranice trestní odpovědnosti poukazují především na rostoucí brutalitu u trestných činů páchaných mládeží. Nelze však posuzovat pouze kvantitativní změny nárůstu či poklesu trestné činnosti mládeže. Je nutné brát v úvahu i změny kvalitativní. I přes relativní pokles kriminality mládeže (viz. tabulky a grafy č. 1 – 5), se stále více objevují kvalifikovaněji páchané delikty dětí a mladistvých, které si předem plánují a připravují. A to zvláště při páchání této činnosti ve skupině, kde se navzájem i zajišťují. Tyto činy bývají promyšlenější a tím pádem i pro společnost nebezpečnější a jejich závažnost stoupá. V poslední době se objevují i gangy mládeže,

⁹ ŠUBRT, M., *Trestněprávní odpovědnost a ochrana mládeže*, 2. rozšířené vydání, s. 18

které především páchají krádeže. V této skupině se objevují i děti mladší patnáct let. Většinou spoléhají na svou právní ochranu a to právě z hlediska věkové hranice.

Pouhá možnost hrozby dřívějšího trestního postihu, může u lidí vytvářet představu snížení výskytu tohoto negativního jevu. Avšak ve své podstatě lze souhlasit s názorem, že snížení věkové hranice neznamena výraznému zabránění dětské kriminalitě. Jistě by však bylo určitým varováním a působilo by ochranně pro skupinu mladých delikventů, páchajících tuto trestnou činnost pod vedením mladistvých či dospělých spolupachatelů, kteří je pro tyto účely mohou zneužívat a posílají je realizovat cílenou kriminální činnost a to nejčastěji kapesní krádeže.

Mezi policisty, kteří se osobně setkávají s dětskou kriminalitou, najdeme často zastánce snižování věku trestní odpovědnosti. Jejich zkušenosti s dětskými pachateli často ukazují, že se nejedná o duševně nebo mentálně nezralé děti, které by si neuvědomovaly závažnost svého jednání a jevíly známky neznalosti represivních důsledků jejich provinění. Nelze říci, že jsou „pouhé oběti“ mladické nerozváženosti a neodpovědnosti. Spíše se chovají zkušeně, sebevědomě a bezohledně. Ve své delikventní činnosti se svým asociálním jednáním mnohdy neliší od dospělých pachatelů. Úspěšnost nápravy, snahou o odborné výchovné působení, vzhledem k již pokročilému narušení vývoje osobnosti vývoje, je velmi nízká. Zvláště proto, že prostředí, ze kterého dítě vychází, mu neumožňuje významnou změnu dalšího způsobu života. A to zejména při dalším pokračování asociálního vlivu jeho obvyklého prostředí, které právě svým negativním působením přispělo k jeho kriminalizaci. Lze říci, že děti a mladiství pachatelé netrpí deficitem psychosomatického vývoje, ale deficitem morální výchovy.

V české policejní praxi proto vzbuzuje rozpaky znění:

§ 5 Odpovědnost mladistvého

- (1) Mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho nebezpečnost pro společnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.
- (2) Dopustí-li se mladistvý uvedený v odstavci 1 činu jinak trestného nebo není-li z jiných zákonných důvodů trestně odpovědný, lze vůči němu použít obdobně

postupů a opatření uplatňovaných podle tohoto zákona u dětí mladších patnácti let.¹⁰

Aplikace tohoto ustanovení by znamenala beztrestnost všech mladistvých delikventů, neboť dle všeobecně uznávaného názoru policejních specialistů požadované mravní vyspělosti nedosahuje zpravidla žádný mladistvý delikvent.

Reálné snížení věkové hranice trestní odpovědnosti na čtrnáct let, by mohlo být i stanovení a důsledné dodržování nového pojetí relativní trestní odpovědnosti.

V zemích, kde je právě snížena věková hranice trestní odpovědnosti pod patnáct let, je důraz kladen především na zacházení specializované netrestní justice.

4.4 Věková hranice trestní odpovědnosti patnáct let

Někteří lidé vidí problematiku ponechání věkové hranice patnáct let komplexněji. Nejedná se jen o represii, ale o celý systém právních předpisů, a to nejen v oblasti trestně právní, ale i občanské a správní.

Mladí lidé, kteří jsou schopní spáchat trestnou činnost v tomto věku, vykazují již mnohem dříve známky poruchy chování a je jen otázkou souhry podmínek, které napomohou ke spáchání kriminálního deliktu. Věková hranice v tomto ohledu nehraje významnou roli. Snížení hranice věku nelze považovat za dostatečně motivující, aby děti v tomto věkovém období odradilo od předčasného páchání trestné činnosti.

V zemích, kde je vyšší věk hranice trestní odpovědnosti mladistvých, se sankcionování uplatňuje podobně jako u dospělých pachatelů, pouze s přihlédnutím na osobnost mladistvých, je délka trvání trestů nižší.

¹⁰ Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže

5 Příčiny kriminality a delikvence mládeže

Trestná činnost mládeže vychází nejen z osobnosti mladého pachatele, ale i také z vlivu prostředí, ve kterém vyrůstá. Vždy se jedná o interakci mezi jedincem a vnějším prostředím, což je základním předpokladem vývoje člověka v konkrétní osobnost, která je vždy jedinečná.

Celková úroveň rodiny může působit na vývoj dítěte od jeho narození nejen pozitivně, ale také negativně. Ovlivňuje duševní vývoj, částečně předurčený genetickým vybavením i dispozicemi, a biologický vývoj s jeho odlišnostmi, které mají vliv i na jeho zdravotní stav.

„Při narození člověka je jeho individuální odlišnost nepatrná. S vývojem se utváří jedinečný způsob integrace duševního života, formuje se osobnost. V průběhu života každý člověk prochází určitými vývojovými stadii. Uznává se, že o výsledné podobě osobnosti rozhodují dva vlivy:

- Vnitřní výbava – která je představována dědičnými a vrozenými faktory, ty tvoří biologickou určenost (determinaci).
- Vnější podmínky individuálního života – jsou to všechny vlivy sociálního okolí. Některé působí přímo, například rodina a škola. Jiné působí zprostředkovaně, kultura, právo a jiné. Jedinec si osvojuje různé způsoby chování, zvyklosti, postoje, náboženské názory a postupy v myšlení v závislosti na kulturní oblasti, v níž vyrůstá.“¹¹

Především vliv prostředí napomáhá rozvoji určitých negativních genetických dispozic. Podněty na ně působící mohou být spouštěcím mechanismem. Urychlují nebo zesilují jejich rozvinutí. Vždy se jedná o komplex genů živého organismu, projevujících se v jeho daném prostředí, které předurčuje kvalitu jedince. Ta je pak rozvíjena podle četnosti a hodnotnosti podnětů.

¹¹ NEČAS, S., Psychologické aspekty posuzování osobnosti mladistvých pachatelů trestné činnosti, In *Aktuální poznatky z činnosti služby kriminální policie a vyšetřování na úseku mládeže*, s. 45

„Souhrn dědičných předpokladů – genotyp – představuje většinou pouze dispozice ke vzniku určité, normální či patologické, vlastnosti organismu. V tomto smyslu lze říci, že genetické vlohy určují míru rizika vzniku nějaké psychické odchylky. Jejich konkrétní projev je ve větší či menší míře závislý na kvantitě a kvalitě stimulů vnějšího prostředí. Jak pro normální, tak v ještě větší míře pro patologické vlastnosti je důležitá otázka míry, v níž mohou být psychické vlastnosti předurčeny, a nakolik jsou naopak ovlivnitelné prostředím. Tato míra neboli iritabilita je u různých normálních vlastností různá. Jestliže jde o odchylky, je míra jejich dědivosti dána i typem genetického přenosu. V zásadě platí: čím je genetická odchylka od normy závažnější, tím méně se zde mohou uplatnit vlivy prostředí.“¹²

Podíl vlivu dědičnosti a vlivu prostředí na osobnost člověka bude vždy předmětem diskusí.

Významným sociologizujícím a formujícím prvkem je škola. V tomto prostředí je u dítěte přímo konfrontován jeho vnitřní duševní život, který byl do té doby nejvíce ovlivňovaný rodinným prostředím. Jeho již získané poznatky, prožitky a představy z rodiny mohou narážet na nesoulad s nově získávanými zkušenostmi v sociálním prostředí, mohou ovlivnit a měnit tak jeho vyvinuté city, myšlenky a vůli.

V současné době začíná v laické, veřejnosti zastoupené politiky, převládat názor, že garance základního školství závisí na vzdělání, nikoliv na výchově, jejímž těžištěm má být rodina. V odborné veřejnosti je v této věci vedena zásadní diskuse.

„Podle údajů získaných z našeho vnitřního i vnějšího prostředí řídí psychika činnost jednotlivých orgánů a chování celého organismu člověka tak, že:

- kontroluje stav člověka, situaci, v níž se nachází, a řídí jeho styk s okolním světem,
- zachycuje a odráží ve vědomí člověka skutečnost ve formě pocitů, vjemů a pojmů,
- umožňuje tím člověku aktivně jednat,

¹² VÁGNEROVÁ, M., *Psychopatologie pro pomáhající profese*, 3.vydání, s. 24-25

- je prostředkem, který umožňuje člověku styk s druhými lidmi, život ve společnosti,
- vzniká a projevuje se v učení a činnosti.¹³

Prostředí, ve kterém se osobnost dítěte vyvíjí, má určující vliv na jeho budoucí sociální vztahy s okolím. Na rozvoj delikventního chování anebo naopak na jeho prevenci se současně mohou podílet vlivy:

- z rodinného prostředí,
- z okolního prostředí,
- problematiky volného času,
- kulturní a ideologické vlivy,
- neúčinných opatření státu.

5.1 Vliv rodinného prostředí

Z výše uvedených poznatků lze vycházet při třídění příčin rozvoje kriminality mládeže. Na prvním místě z vnějších podmínek je tedy negativní vliv rodiny.

„Kvalita vazby mezi dítětem a matkou, později i mezi dítětem a otcem a dítětem a dalšími členy rodiny, je klíčovým činitelem osobnostního vývoje.“¹⁴ Rizikové jsou v tomto ohledu jednak rodiny sociálně znevýhodněné, ale i výchovně nepodnětné, které se vyskytují rovněž v prostředí s vyšším společenským statusem.

Primární selhávání rodinného prostředí, které neplní hlavní a potřebné funkce (zvláště výchovné, vzdělávací a ekonomické), plně umožňuje rozvoj kriminálního chování. V případě protispolečenského zaměření je přímo podnětem pro vypěstované vzorce delikventního chování mladého člověka.

¹³ NEČAS, S., Psychologické aspekty posuzování osobnosti mladistvých pachatelů trestné činnosti, In *Aktuální poznatky z činnosti služby kriminální policie a vyšetřování na úseku mládeže*, s. 44

¹⁴ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A., *Mládež a delikvence*, 2. vydání, s. 42

Prostředí v rodině může být příliš kritické nebo naopak velmi benevolentní, přičemž oba tyto extrémy mohou mít negativní účinky. Neplnění rodičovských povinností a nesprávná či nedostatečná výchova, která může obzvláště v sociálně slabých rodinách obsahovat kriminogenní prvky (i vlivem užívání alkoholu, drog, jiných závislostí nebo přítomnosti rodiče s anomální osobností, např. se sklonem k násilí), mohou vést u mladého člověka ke špatné či snížené rozlišovací schopnosti negativního protispolečenského chování a jednání. Pro rodiny s nízkou sociální úrovní dodržování morálky nemívá žádnou váhu. Pokud vlastní chování a jednání rodičů je protispolečensky zaměřené, lze předpokládat, že u dětí budou tyto negativní návyky vypěstované a posilované, a to úmyslně i z nedbalosti. Není-li rodič schopen plnit rodičovskou roli, chová-li se delikventně, je závislý na alkoholu či drogách, je nanejvýš pravděpodobné, že i jeho děti budou přestupovat zákon již v době dospívání. Může se jednat o osobnostní, ale i ekonomické důsledky nedostatečné rodinné péče. Zvláště v dnešní době, která svými nároky na zabezpečení potřeb mladého člověka je složitá.

Zákon ukládá rodičům plnou odpovědnost za péči a výchovu svých dětí. Smutné je, pokud právě v rodině se místo péče a rodičovské lásky mohou setkávat s brutalitou a násilím vůči sobě, aniž by byly samy vlastní vinou skutečnou příčinou těchto patologických projevů dospělých a stávají se pouhými bezbrannými oběťmi.

Mezi příčiny násilného chování mužů, které je vyšší než u žen, patří vyrůstání v rodinách se stejným vzorcem chování, které způsobilo jejich psychologické poškození, narušený vývoj a deprivaci. Právě muži bývají v dětství častějšími oběťmi fyzického násilí. Vede to k tomu, že se pak mohou chovat tímto způsobem i ke svým blízkým a zvláště pak dětem. K tomuto přispívá skutečnost, že jev domácího násilí zůstává dlouhodobě skrytý a bez postihu. Děti, které byly oběťmi násilí v rodině, se často vlivem narušené psychické rovnováhy později samy stanou pachateli násilí. Nejen u mužů se poškození osobnosti vlivem negativního působení projeví ve vztahu k vlastním dětem.

Chování některého z rodičů či jiných osob může obsahovat prvky, které děti ohrožují nebo poškozují nejen psychicky, ale i na zdraví. Jde především o projevy týrání nebo zneužívání. Může se jednat o nedostatečné ovládání jedince se sklonem k násilí. Napětí, které vládne uvnitř rodin s narušenými vztahy a komunikací, se stává dalším zdrojem agrese.

Samostatnou kapitolou jsou samostatné činy páchané na dětech do tří let věku. Významným poměrem se na nich podílejí ženy – matky, zejména mladší, ve věku od 18 do 25 let. Je to dáno nezralostí těchto žen, které nejen že nejsou psychicky připraveny stát se matkami, ale ani nebyly výchovou v rodině na tuto úlohu připraveny. Důležitým faktorem, který také ovlivňuje páchání těchto trestných činů je skutečnost, že stále více mladých lidí neuzavírá sňatek, žije nezávazně a často mění partnery. V praxi to znamená, že společně velmi často žije trojice, kde ale oba partneři nejsou rodiči dítěte. Zejména ženy se v takovýchto případech dostávají do problému, zda upřednostnit problémy dítěte nebo zda se více věnovat novému partnerovi. Vysoká latence této trestné činnosti je založena na tom, že žena, matka dítěte ve snaze neztratit dalšího životního partnera, je ochotna mlčet o trestné činnosti páchané na jejích dětech.¹⁵ Případy, kdy noví partneři nepřijmou dítě partnerky a své agresivní chování obrazejí právě proti dítěti, jsou bohužel velmi časté.

Pokud hovoříme o dětských obětech ve věku 10 – 15 let, pak kromě různých forem ublížení na zdraví zaznamenáváme často i sexuální delikty, konkrétně pohlavní zneužívání. I zde jsou častěji pachatelé muži než otcové dětí.¹⁶ Takto postižené děti inklinují k úniku z tohoto prostředí a to pomocí drog, alkoholu či jiných způsobů odreagování a uvolnění psychického zatížení, a jejich šance na zařazení do bezkonfliktního života je negativně ovlivněna a narušena.

Avšak nejen v delikvencí zatíženém rodinném prostředí, ale i navenek bezproblémových rodinách může pro dítě nastat období dlouhodobé neunosné psychické zátěže, které ohrožuje jeho zdravý sociální vývoj. Následkem může být přechodné poruchy chování či dokonce narušení jeho samotné osobnosti. Míra následků závisí nejen na intenzitě destability rodinného prostředí, ale i na délce trvání. Například rozvod rodičů vede k vážnému narušení původního rodinného prostředí a ztrátě pocitu jistoty nejen z možného ekonomického důvodu. Mění se vztahy navzájem. K problémům dochází především poškozením až vznikem patologických rozvodových a po rozvodových vzájemných vztahů mezi rodiči. Dítě se často dostává do situace, kdy nemá možnost s rodiči jednat, aniž by mělo pocit provinění vůči jednomu z nich. Rodičovské konflikty mohou na dítě působit až tak, že se cítí za situaci v rodině odpovědné. Neoprávněný pocit

¹⁵ MUSIL, J. a kol., *Kriminalistika. Vybrané problémy teorie a metodologie*, 1. vydání, s. 210

¹⁶ MUSIL, J. a kol., cit. 15, s. 210

viny může prožívat ještě dříve, než cokoliv skutečně spáchá. Rovněž následný vznik neúplné rodiny, která není schopná poskytnout všechny potřebné vzorce chování a dřívější oporu, představuje pro děti zvýšené riziko potencionální delikvence.

„I v dobře situovaných rodinách se vyskytují případy výslovného nezájmu a nepřátelství rodičů vůči dítěti. Specifikem těchto rodin je, že rodičovské postoje vůči dítěti nepříznivé jsou zde lépe maskovány a jsou paradoxně hůře ovlivnitelné ze strany kohokoliv, kdo by se ve prospěch dítěte chtěl angažovat, než v rodinách sociálně slabších.“¹⁷

Je evidentní, že negativní vztah rodiče k dítěti není v žádném případě jen výsadou sociálně slabých vrstev vyznačujících se nižší životní úrovní. Může se jednat o úplné, velmi dobře finančně zabezpečené a situované rodiny, které však fungují jen zdánlivě. Rodiče jsou vysoce vzdělaní, zaměřeni především na vlastní potřeby a kariéru, kdy jim jsou děti nadměrnou zátěží a překážkou, a tím mohou zapříčinit poruchy ve vývoji vzájemných vazeb. Objevuje se primární nezáměr o děti jako takové. Ty pak pocítují, že jsou nechtěné. V těchto, z pohledu funkčních, rodinách může dítě vlivem nezájmu rodičů postrádat potřebné podněty pro vlastní rozvoj, vymezení hodnot a forem chování. Nezískává pocit významu pro rodiče a sounáležitosti.

„Péče o ekonomické zajištění rodiny a její osamostatnění by však nikdy nemělo být zdrojem narušování vztahů v rodině nebo příčinou zanedbávání její pedagogické funkce. Děje se tak nejen v rodinách podnikatelů, ale všude tam, kde peníze, touha po majetku, zásadně mění životní styl, chápání smyslu života a převrácení žebříčku hodnot.“¹⁸

Druhým problémem, vyskytující se v těchto typech rodin, je nezáměr rodičů o vytváření společných aktivit ve volném čase dítěte. Dítě je brzy a často odkázáno především na vlastní spontánní zábavu, navíc bez rodičovského dohledu. Celkově došlo k poklesu vlivu rodiny na chování a jednání dětí v době dospívání napříč všemi sociálními vrstvami.

Někdy může být důvodem špatně vyvíjejících vztahů mezi rodiči a dětmi i samotný věk rodičů. Především jsou-li velmi mladí a jeví se jako nezralí v péči a výchově potomků. Snaží se rozdělit nadměrné povinnosti a zodpovědnost i na prarodiče. Tím

¹⁷ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A., *Mládež a delikvence*, 2. vydání, s. 41

¹⁸ ROZUM, Z. Kriminalita dětí a mládeže – příčiny a východiska, In *Bezpečnostní teorie a praxe*, s. 19

mohou vytvářet nejednotné rodinné prostředí s mezigeneračními konflikty. Výchova je pak protichůdná, dochází k disharmonickému vývoji osobnosti a děti se již brzy mohou naučit situaci negativně využívat.

Nejzávažnějším problémem negativního vlivu rodinného prostředí je přímo cíleně rozvíjená delikvence od dětství. Jde zejména o rodinné kapsářské gangy určitých subkultur a velmi závažnou trestnou činnost – komerční sexuální zneužívání dětí. Děti nápodobou dospělých, či dokonce pod jejich vedením, rozvíjejí zlodějské dovednosti, jsou zneužívány pro páchaní této trestné činnosti z důvodů využívání jejich věku a vedeny k tomuto způsobu života. V druhém případě nabízejí sexuální služby, což vede k destrukci vývoje jejich osobnosti, a přijímají příživnický způsob života.

5.2 Působení okolního prostředí

Na druhém místě v důležitosti vlivu na rozvoj osobnosti je neméně podstatné působení okolního prostředí mimo rodinu.

Děti již ve velmi raném věku nastupují do předškolních zařízení a tím opouštějí pro ně přirozené a známé rodinné prostředí. Dnešní doba, která s sebou nese vysoké nároky na zabezpečení a uspokojení rodinných potřeb, téměř vyžaduje z důvodu finančního zajištění dostatku peněz brzké a plné zapojení žen do pracovního procesu. Není výjimkou, že po narození dítěte již matky uvažují o zpětném nástupu do zaměstnání, či alespoň o částečném pracovním úvazku. V zaměstnání se pak předpokládá úplná rovnocennost s muži a to včetně budování kariéry. Doba, kterou pobývá matka s dítětem, se tak zkracuje, oslabuje se kvalita rodinné vazby a je nahrazována emocionálně nerovnocennou skupinovou péčí a výchovnými institucemi.

„Přechodem do školy každé dítě ztrácí výlučné postavení, které do té doby mělo v rodině. Musí se přizpůsobovat novému životnímu rytmu – nucenému vstávání v určitou dobu, vyučovacím hodinám děleným přestávkami a odpolední či večerní přípravě na

školu. Škola se k němu staví jako k jednomu z mnoha dětí a především si žádá, aby se přizpůsobilo, „ukáznilo“, aby bylo „jako ostatní děti.“¹⁹

Přechodem dítěte z plné rodinné péče do předškolního či školního zařízení může pro něj být velkou zátěží. Psychická a fyzická vyzrálost dětí téhož věku bývá na rozličné úrovni, proto nejsou někteří jedinci schopni tyto nároky stejně zvládnout a adaptovat se. Jestliže dítě vyrůstá v dysfunkčním rodinném prostředí, kde předem nejsou cíleně pěstovány určité sociální návyky a není na zvýšené nároky předškolního prostředí rodiči dostatečně připravováno, je pro něj příliš obtížné se přizpůsobit. Jeho subjektivní míra zátěže se v neobvyklém a pro něj zcela novém prostředí zvyšuje tak, že není schopno se s ní bezproblémově vyrovnat a může proto působit jako zdroj psychických potíží. Chybějící nebo nedostačující cílené pozitivní podněty, důležité pro rozvoj sociability, způsobují nedostatečnou diferenciaci žádaného chování a jednání v předškolním a později i školním prostředí. Nerespektování sociálních norem, neschopnost udržovat sociální vztahy na přijatelné úrovni může mít za následek objevující se typické agresivní způsoby reakce vůči okolí. Ty pak bývají zdrojem dalších problémů. Tato agrese může mít různé důvody. Ať je to kompenzace neuspokojení vlastních potřeb v zátěžovém sociálním prostředí, nerovnováha mezi nadmírou sociálních kontaktů a potřebou pocitu bezpečí, omezení osobního teritoria nebo neakceptování odlišností ostatních, s vnitřním pocitem vlastního ohrožení.

Vzhledem k tomu, že předškolních a školních zařízení se setkávají děti nejen na rozdílné úrovni sociability, ale především z rozdílných sociálních vrstev, je důležitý citlivý přístup ke každému jedinci. Významnou úlohu v adaptaci dítěte na předškolní a školní prostředí sehrává osobnost učitele. Velmi záleží na jeho schopnosti individuálního a citlivého přístupu k evidentně problémovým dětem. Je nutné profesionálně zvládat jejich nekázeň, neklid a nezáměr tak, aby nedocházelo k narušení vzájemně se vyvíjejícího vztahu těchto dětí ke škole a zároveň jejich vlastního sebehodnocení. Důležitou roli hraje i navázání spolupráce s rodiči a společný postup při řešení vznikajících problémů. V případě, kdy se jedná o dysfunkční rodinu, může naopak školní zařízení významně pomoci při prevenci rozvoje delikventního chování dítěte nebo při ochraně dítěte coby potenciální oběti násilného chování v rodině.

¹⁹ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A., *Mládež a delikvence*, 2. vydání, s. 75

„Učitel je zprvu pro dítě nejvýznamnější osobou ve škole, postupně však nabývají na významu vztahy ke spolužákům a solidarita s nimi. Učitel se sává autoritou, která konkuruje autoritě rodičů a později také vrstevníků.“²⁰

Včasným kvalifikovaným odhadem a cíleným usměrňováním počínajícího delikventního chování u dítěte lze někdy předejít i následnému problematickému vývoji. Může mít pouze přechodná charakter z důvodu nevyzrálosti dítěte, které se chová neobvyklým způsobem ve vzniklé náročné situaci, kdy lze pomocí pedagoga dopomoci ke zvládnutí reakcí a pozvolné adaptaci. Původní obranné reakce dítěte se mohou účelově obrátit v šikanování ostatních dětí za účelem zastrašování a získávání nadřazených pozic. Nezáměr učitele o řešení problémů svých žáků, jejich přehlížení bez patřičné odezvy na rozvíjející se patologické vztahy mezi dětmi, je jakýmsi projevem tichého souhlasu a tudíž i živnou půdou pro rozvoj delikvence.

„Za základní kriminogenní faktory ve školské výchově lze označit především tyto:

1. nepravidelná školní docházka,
2. špatný prospěch,
3. nevhodné chování k učitelům, žákům,
4. arogantní přístup učitele k žákům,
5. špatná spolupráce rodičů se školou,
6. nedostatečná kontrolní a pedagogická činnost školy,
7. šikana.“²¹

Občas se setkáváme i se skutečností, že děti z dysfunkčních a menšinových rodin s vědomím rodičů zanedbávají školní docházku nebo dokonce, že nejsou děti do školy posílány. Absence vzdělání jim znemožňuje přípravu na budoucí práci, nevypěstovává se u nich návyk na určitý pracovní režim a je jim umožňován zahálčivý život. Takové naplnění rodičovských povinností a ohrožující výchovné působení, byť i z nedbalosti, je v trestním zákoníku považováno za trestný čin ohrožování výchovy dítěte (§ 201 trestního zákoníku).

²⁰ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A., *Mládež a delikvence*, 2. vydání, s. 75

²¹ BUDKA, I. a kol., *Vybrané problémy operativně pátrací činnosti*, 1. vydání, s. 124

Mezi příčiny působení okolního prostředí na vývoj a delikvence mládeže můžeme zařadit i životní prostředí. Tato problematika se týká spíše větších měst a sídelních aglomerací, kde jsou rozlehlá sídliště s velkým počtem obyvatel a tím se otevírá prostor pro rozvoj sociálně patologických jevů. Lidé jsou navzájem anonymní a nevzniká zde možnost sociální kontroly jako v malých městech, kde se lidé navzájem znají. Předpoklad, že někdo z tak početné skupiny náhodných lidí bude známý, je málo pravděpodobný. Této anonymity mohou děti využívat s přesvědčením, že je nikdo nepozná a jejich drobné přestupky projdou bez následného trestu. Bohužel s tímto pocitem, po prvních drobných úspěšných přestupcích, mohou vlivem skupiny spáchat i závažnější delikty, než ke kterému by se odhodlaly vědomi si možnosti identifikace, odhalení a potrestání.

„Širokou veřejnost, ale i rodiče a vychovatele je třeba neustále seznamovat se závažnými problémy týkajícími se možného ohrožení dítěte a zajištění jeho bezpečnosti. Bylo by lehkomyslné se domnívat, zejména ze strany rodičů, ale i jiných odpovědných osob, že se jich tento problém nemůže dotýkat. Týrání a zneužívání dítěte, jeho šikanování, drogová a alkoholová závislost, hazardní hráčství a jiná nebezpečí. Mohou ohrožovat děti na ulicích, osamělých místech, ale i v místech jejich bydliště. Ohrožení může být jakékoliv povahy a kdekoliv, kde dítě žije.“²²

5.3 Problematika volného času

Za další soubor příčin se považuje i problematika volného času dětí.

I přes rozvinutou techniku a dostupnost dnešních komunikačních prostředků je možnost kontroly činností dítěte po skončení výuky ve škole pro rodiče velmi problematická. Pracovní vytíženost nedovoluje být dítěti po vyučování k dispozici a mít tak kontrolu nad jeho aktivitami ve volném čase. Děti ze slabších sociálních skupin navíc nemají možnost svůj čas účelně trávit v zájmových kroužcích. Novodobá kriminologie

²² DVOŘÁČEK, Z. a kol., Bezpečnost dítěte, využití některých prostředků a postupů operativně pátrací činnosti při odhalování kriminality mládeže a trestné činnosti páchané mládeží, In *Aktuální poznatky z činnosti služby kriminální policie a vyšetřování na úseku mládeže*, s. 37

přináší prokazatelné poznatky, že právě v partách (neformálních vrstevnických skupinách) je kriminalita mládeže páchaná nejčastěji. Tyto vrstevnické skupiny jsou nejvíce tvořeny spolužáky ze škol, učilišť nebo se vytvářejí ze svěřenců docházkových a pobytových zařízení pro rizikovou mládež neboť zde se nejčastěji seznámí. Tento společně strávený čas je také oddělí od ostatních, kteří nemají tyto kriminální tendence.

Děti, které dospívají a jsou vychovány v podnětově zdravém kvalitním prostředí funkčních rodin, nepodléhají v takové míře emocionální závislosti na mínění vrstevnických skupin. Přesto i pro ně je případné kritické hodnocení od ostatních stresující. Období dospívání sebou zákonitě přináší snižování vlivu rodiny a významný růst vlivu vrstevníků. Obstát v této skupině předpokládá velkou konformitu. Na jejich přijetí a nevydělávání se ze skupiny se podílí vyznání určitého stylu, vzhledu, hudby, vyjadřování se, ale i prezentované postoje k rodičům, učitelům, k penězům, sexu, kouření, k užívání alkoholu, drog a jiným návykovým látkám. Transformují se jeho hodnoty a názory.

Kvalitní rodina a kvalitní rodinné zázemí vědomě posiluje zdravé sebevědomí svého dítěte, ukazuje jim hodnotné životní priority a tím usnadňuje zvládání určité psychické zátěže z vrstevnických skupin, které nevyzrálá osobnost hůře snáší. Poznávají svoje vlastní hranice, nemusí je překračovat z důvodu potřeby seberealizace, protože jejich zájmy jsou širší a nejsou soustředěny pouze na hodnocení vrstevnické skupiny. V tomto ohledu počátek problémů vzniká u rizikové mládeže z dysfunkčních rodin. Nezáměr rodičů, z něj vyplývající absence citového uspokojení a chybějící pocit sounáležitosti, vede ke snaze o začlenění a dosažení přijetí jakoukoliv pro ně dostupnou skupinou za každou cenu. V této náročné době se děti mohou ocitnout v životní situaci, která může rozhodnout o začátku jejich delikventní cesty, neboť musí, často v rozporu se svými vnitřními přesvědčeními, přistoupit k jednání nebo činu, který jim zajistí přijetí a poskytnutí zázemí v této partě.

„U dětí frustrovaných nízkou podporou rodiny je pravděpodobné, že potřeba kladného přijetí vrstevnickou skupinou bude ještě silnější, než u dětí s dobrým rodinným zázemím. Na tyto děti má vůdce party velký vliv a také ho využívá. Vstupním rituálem do již ustavené delikventní skupiny je v některých západních zemích dokonce spáchání nějakého závažného trestného činu. Tím adept překročí hranici běžných tabu a může být

v případě potřeby vůdcem skupiny či ostatními členy party vydírán hrozbou, že jeho čin bude anonymně oznámen policii. Hrozba ztráty postavení ve vrstevnické skupině je tak posilována hrozbou prozrazení a případných sankcí.²³

U nás častěji vznikají tyto party z podskupin lidí z jedné instituce, méně se pak vytvářejí z míst bydliště. Právě trávení volného času v hernách a na diskotékách je z důvodu postupného rozvoje závislostí přivádí k trestné činnosti. Zvýšenou potřebu peněz začnou řešit drobnými krádežemi a ty pak přerůstají v organizované akce ve spojení s překupníky. Přestávají navštěvovat školy, učení či práci a tím se vymykají mechanismům sociální kontroly těchto institucí.

Specifikovanou skupinou mladých lidí s kriminálním způsobem života nalezneme i mimo rámec vrstevnických i delikventních skupin. Specifičnost jejich způsobu života je z těchto skupin odděluje. Jsou závislí na alkoholu nebo drogách a vyznačují se i sexuální promiskuitou. Jejich výdaje jsou neúměrně vysoké a závislost je předurčuje pro nelegální získávání peněz. Potulují se po ulicích a finanční prostředky si obstarávají především krádežemi. Není výjimkou nutné obstarávání peněz i sexuálními službami a tudíž nemravným způsobem.

5.4 Kulturní a ideologické vlivy

Další podíl na příčinách kriminality mládeže má negativní působení kulturních a ideologických vlivů.

Moderní doba přinesla mnoho technických vymožeností, které mládež velmi přitahují. Technický rozvoj jde tak rychle kupředu, že dnešní doba je přesycená spoustou podnětů. Nutno přiznat, že i rodiče často zabavují své děti již v nízkém věku sledováním televize nebo hraním her na počítači. Je jisté, že děti velmi brzy potřebují tuto techniku nejen ovládat, ale i vlastnit.

Dnešní filmy a zvláště pak počítačové hry jsou spíše ukázkou technických možností a vytrácí se z nich emocionálně pozitivní lidská stránka. Vše je zaměřeno na efekt,

²³ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A., *Mládež a delikvence*, 2. vydání, s. 83

atraktivitu a jedinečnost. Výchovný obsah a cíl bývají zcela potlačeny a důležitá je akčnost, která upoutává zájem dětí a vzbuzuje v nich jistou závislost na hře. Děti jsou strhujícím způsobem vtaženy do děje a ani si neuvědomují, jakou brutalitu jsou schopny virtuálně páchat. Pronásledují a zabíjejí, ničí a virtuálně boří věci. Nikdo doopravdy netrpí ani nezemře a děti tím získávají pocit beztrestnosti.

Detailně vykreslené násilné činy ve filmech mohou děti vést k pocitu neohroženosti. Často jsou děti pouze nabuzeny až k hyperaktivitě, ale nerozeznají skutečnost od televizních či počítačových triků. Zvláště u dětí se sklonem k násilnému chování a agresi se mohou pod vlivem masmédií tyto negativní vlastnosti záhy rozvinout. Snižuje se hranice tolerance, co je ještě přístupné. Děti se učí nápodobou chování dospělých.

„Patrně nejpřesvědčivější důkazy o platnosti hypotézy o škodlivém vlivu televize na děti, který se později projeví na úrovni násilí ve společnosti, přinesl Centerwall (1992). Podle jeho práce sledování televizních programů (v nichž je mnoho filmového a zpravodajského násilí) v době dětství a časného dospívání zvyšuje násilnou kriminalitu těchto dětí s odstupem deseti až patnácti let, tedy v době, kdy dokončují dospívání nebo již jsou dospělé, a to nezávisle na zemi, kde se tento vztah sleduje.“²⁴

„Mladiství pachatelé násilných trestných činů v USA podle Centerwalla přiznávají, že čtvrtina až třetina akcí, za něž byli trestáni, byla přímo inspirována tím, co předtím viděli v televizi.“²⁵

Každý člověk je od narození členem určité lidské společnosti, která má pro něj nesporný význam. Již jako dítě je součástí systému, který jej zabezpečuje, stará se o něj, uspokojuje jeho potřeby. Zároveň určováním norem, hodnot a vzorů napomáhá jeho orientaci ve společenském prostředí.

„Z historického hlediska byl pro lidi primární způsob života v tlupě, a tak lze mluvit o archetypu skupiny, do níž patří jedinci obou pohlaví a všech věkových kategorií, kteří mají různé role. Všechny tyto lidi spojuje jedno: příslušnost ke skupině, kterou lze

²⁴ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A., *Mládež a delikvence*, 2. vydání, s. 103

²⁵ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A., cit. 24, s. 103

zároveň chápat jako potvrzení specifičnosti a odlišnosti od příslušníků jinak vymezených skupin (např. na základě rasového či etnického kritéria apod).²⁶

Snaha společnosti o přizpůsobení a podřízení menšinových skupin vyplývá z potřeby co nejvíce eliminovat rozdíly a přiblížit chování jiných etnik společenskému standardu. Vlivem komunikačních nedostatků vzniká určitá izolace a znevýhodnění těchto minorit, kterým se jejich lidé snaží bránit proti vnějšímu okolí zachováním pocitu sounáležitosti a podpory vůči sobě. I přesto, že tím dochází k znevýhodnění celé skupiny, snaží se o udržení svého zázemí. Sociální vlivy na ně kladené jsou z jejich pohledu pro ně nepřijatelnou zátěží, což posiluje jejich vzájemné vztahy.

5.5 Účinnost opatření státu

Poslední skupinu příčin, které mají vliv na zvyšování nebo snižování kriminality mládeže, jsou opatření státu a jejich účinnost. Zvyšování brutality mladých lidí a snižování věku počátku páchání trestné činnosti vzbuzuje dojem, že možnost postihu a účinnost nápravných opatření není dostatečná.

„Vzhledem k tomu, že v ČR existuje v zásadě dostatek právních prostředků pro regulaci kriminality mládeže, bylo by potřeba se do budoucna speciálně zaměřit na metody zajištění důsledné aplikace těchto zákonů. Stále platí, že úspěšnost preventivních opatření závisí na tom, kdo, kdy, za jakých podmínek a jakými prostředky má povinnost vyhledat problémové jedince, identifikovat jeho nevhodné sociální zázemí a následně jednat s cílem odklonit jej z nastoupené delikventní životní cesty.“²⁷

Zvláště v oblasti prevence by měla mít státní správa dostatečnou možnost vyčlenit potřebné síly a prostředky na plánování a realizaci intenzivních preventivních školních programů. Rovněž nízká úroveň alespoň základního právního povědomí mládeže je často příčinou špatné interpretace a rozlišení, co je již za hranicí společenské tolerance a stává se tak trestným činem.

²⁶ VÁGNEROVÁ, M., *Psychopatologie pro pomáhající profese*, 3.vydání, s. 355

²⁷ MAREŠOVÁ, A., Příčiny a podmínky kriminality mládeže, In *Aktuální poznatky z činnosti služby kriminální policie a vyšetřování na úseku mládeže*, s. 19-20

6 Druhy kriminality a delikvence mládeže

Trestná činnost dětí a mladistvých má oproti dospělým pachatelům svá specifika. Jejich činy nebývají vždy plánované a dostatečně připravované, ale často spíše využívají vzniklé situace. Z toho vyplývá, že své činy převážně nijak dlouhodobě nepřipravují, neplánují, ani nemají dostatek zkušeností, kterých by k promyšlenému plánování mohli využít.

Vlivem různých skupin a part páchají společně tuto činnost v rámci svých náhlých situačních potřeb, nezdrženlivosti, lehkomyšlnosti nebo emocí. Například u patologického hráčství vzniká nutková potřeba finančních prostředků. Často i posilnění alkoholem nebo jinými návykovými látkami, které uvolňují zábrany a vyvolávají neadekvátní reakce. Někdy jsou děti náchylné k tomu chování a jednání už vlivem rodinných predispozic. Často může docházet až ke zkratovému činu nebo působení davového chování. Tyto vnější podmínky pak mohou negativně působit a ovlivnit chování nezralého člověka bez jakýchkoliv sklonů k páchání deliktů.

Bohužel se však poslední dobou již objevují skupiny mládeže, které jsou promyšleně organizované a svoji činnost páchají kvalifikovaně.

6.1 Majetková trestná činnost mládeže

Majetková trestná činnost patří k nejčastějším deliktům mládeže (viz. tabulka a graf č. 1). Především jde o krádeže dle § 205 trestního zákoníku. Velká část svojí škodou do 5 tisíc korun však spadá do kategorie přestupků (viz. tabulka a graf č. 2 a 3). Věk pachatelů těchto deliktů klesá. Začátky páchání této trestné činnosti či přestupků se objevují již před patnáctým rokem. Důvodem je beztrestnost, které někdy využívají i starší spolupachatelé. Zaučují děti a ty se pak místo nich dopouštějí drobných krádeží. Především jde o kapsářské bandy. Motivem je zisk s menším rizikem trestu. Mladistvým pachatelům vzhledem k věku hrozí trestní sankce méně přísné než u dospělých, u dětí do patnácti let věku nejsou možné.

Tato činnost je častěji záležitostí skupin dětí a mladistvých. Setkáváme se s ní z pravidla ve větších městech, kde je podstatně více příležitostí.

Děti v dnešní době se stále snaží být mezi kamarády na uznávané a srovnatelné úrovni. Sociální rozdíly však bývají velmi diametrální. Děti jednají pod vlivem emocí a mohou tak pociťovat silnou potřebu se vyrovnat s ostatními. Zvláště pak, když není v možnostech rodiny z finančních důvodů jim tyto věci pořídit a poskytnout. Proto se do této trestné činnosti pouštějí především jedinci ze sociálně slabých vrstev a někdy i bohužel na cílený popud vlastní rodiny k zajištění obživy.

Zejména u krádeží prostých, páchaných příležitostně, kde není třeba velké náročnosti ve způsobu provedení, stoupá podíl dětských pachatelů. Objasněnost tohoto druhu trestné činnosti není příliš vysoká, zvláště když uvážíme četnost neohlášených činů. Větší část této kriminality zůstává latentní.

„V závislosti na věku pachatele je patrná jistá diferenciacie v předmětu zájmu, v náročnosti způsobu páchaní i ve stupni organizovanosti při páchaní krádeží. Pro tuto diferencovanost je typický přesun k páchaní kvalifikované majetkové trestné činnosti s určitými, i když nedokonalými, prvky přípravy a organizování.“²⁸

Významný podíl na majetkové trestné činnosti mají také lidé se závislostmi. Alkoholově závislí či patologičtí hráči se vyznačují nadměrnou spotřebou finančních prostředků, která výrazně a neustále překračuje běžná vydání. Financování z vlastních peněžních zdrojů, prodeje dostupných věcí a potřeba pravidelného přísunu finančního obnosu k obstarávání produktu k jejich závislosti, velmi brzy přesáhne reálné možnosti a vede ke snaze získávat tyto prostředky páchaním majetkové trestné činnosti nelegální cestou.

Majetkové trestné činy eviduje Policie České republiky podle jejich četnosti. Nejčastější tedy jsou krádeže:

- věcí z auta,
- krádeže aut,
- podvody

²⁸ CHMELÍK, J., Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži, 2. vydání, s. 124

- krádeže kol,
- vloupání do víkendových objektů (chaty, chalupy),
- vloupání do bytů,
- zpronevěra,
- krádeže v bytech,
- vloupání do obchodů a restaurací.

V uplynulých letech se stále hovoří o klesajícím trendu kriminality a delikvence mládeže. Z tohoto důvodu jsem si stanovila hypotézy, které se dotýkají celkové majetkové kriminality, krádeží a násilnou trestnou činností.

H1 – celkový počet spáchaných skutků u celkové majetkové kriminality mládeže za poslední tři roky soustavně klesá.

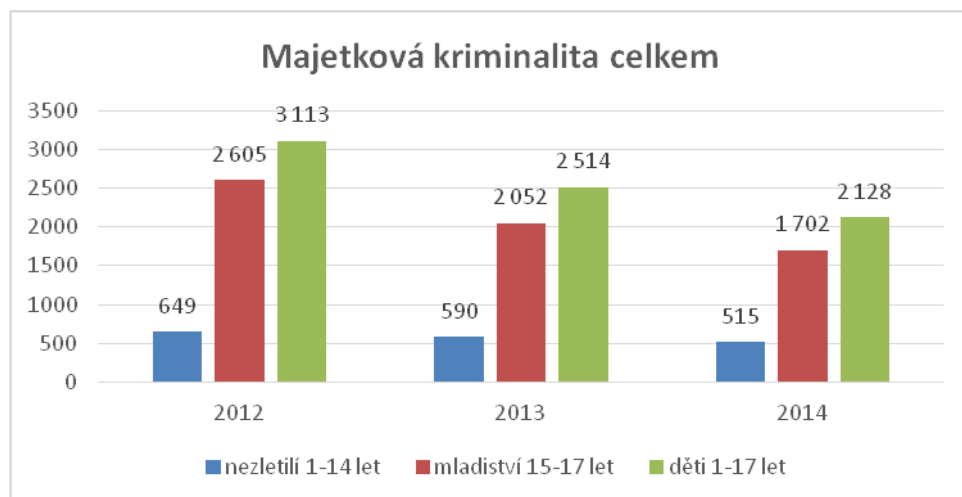
Tabulka č. 1: Majetková kriminalita mládeže v České republice

Majetková kriminalita celkem			
roky	2012	2013	2014
nezletilí 1-14 let	649	590	515
mladiství 15-17 let	2 605	2 052	1 702
děti 1-17 let	3 113	2 514	2 128

*Zdroj: Interní zdroj Policie České republiky
Pozn. Vlastní zpracování autora*

V tabulce č. 1 je uvedena celková majetková kriminalita mládeže v letech 2012 až 2014. Jedná se o součet celkové majetkové kriminality. V roce 2012 bylo u dětí celkem evidováno 3113 trestných činů. V roce 2013 bylo zaevidováno u dětí celkem 2514 trestných činů, což je o 599 méně, než v roce 2012. V roce 2014 bylo evidováno celkem 2128 trestných činů u majetkové kriminality mládeže, což je o 386 méně, než v předešlém roce a nejméně za sledované období.

Z tabulky č. 1 je tedy patrné, že evidované trestné činy majetkové kriminality mládeže za poslední tři roky klesají. Nejvíce spáchaných skutků bylo evidováno v roce 2012. Z výše uvedených údajů vyplývá, že hypotéza H1 se potvrdila.

Zdroj: Vlastní zpracování autora

Tabulka č. 2: Škody v tisících Kč u majetkové kriminality mládeže

Škody v tis. Kč			
roky	2012	2013	2014
celkem	7 553 755	nezjištěno	6 554 129
zajištěno	44 726	56 657	42 817

Zdroj: Interní zdroj Policie České republiky
Pozn. Vlastní zpracování autora

Z výše uvedených údajů jsou patrné následky majetkové kriminality mládeže a její dopad na ekonomiku České republiky. Celková škoda v roce 2012 činila 7,5 milionu korun. Je to celkem o jeden milion korun více, než škody v roce 2014. Celková majetková kriminalita má klesající tendenci, stejně tak jako následné škody při tomto druhu kriminality.

Významný podíl na majetkové trestné činnosti mají také krádeže vloupáním.

H2 – během uplynulých tří let klesá počet krádeží vloupáním mládeže.

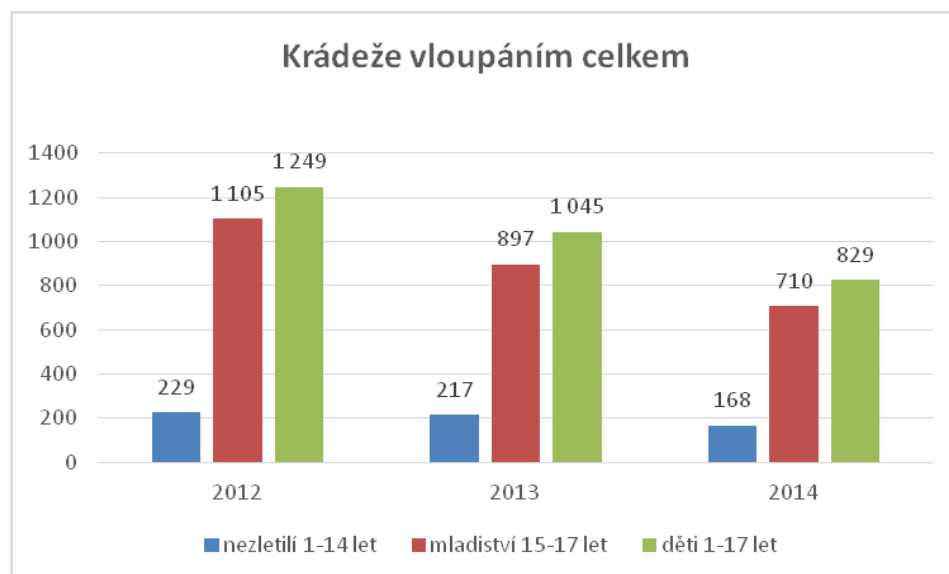
Tabulka č. 3: Krádeže vloupáním celkem

Krádeže vloupáním celkem			
roky	2012	2013	2014
nezletilí 1-14 let	229	217	168
mladiství 15-17 let	1 105	897	710
děti 1-17 let	1 249	1 045	829

Zdroj: Interní zdroj Policie České republiky
Pozn. Vlastní zpracování autora

Krádeže vloupáním mládeže mají značný podíl z celkové majetkové kriminality. Uvedené statistické výsledky vystihují obdobnou situaci jako u celkové majetkové kriminality. Z tabulky č. 3 je patrné, že nejvíc krádeží vloupáním bylo v roce 2012. Toto číslo je nejvyšší za sledované období. V roce 2013 klesl počet evidovaných spáchaných skutků o 204. V roce 2014 bylo evidováno nejméně spáchaných skutků u dětí. Jednalo se o 829 spáchaných skutků.

Z výše uvedených údajů můžeme konstatovat, že krádeže vloupáním mládeže mají mírnou klesající tendenci a tedy vyplývá, že hypotéza H2 se potvrdila.

Zdroj: Vlastní zpracování autora

6.2 Násilná trestná činnost mládeže

Násilná trestná činnost mládeže patří ve výčtu trestných činů k velmi závažným, neboť její nárůst je pro společnost velmi varující. Zvláště pak, zvyšuje-li se její četnost stále níže pod hranici patnáct let věku dítěte. Je to převážně důsledkem výchovného prostředí dítěte, v němž vyrůstá.

„Klíčové pro vývoj násilného chování bývají patologické vztahy v rodině. Přibližně třetina obětí zneužívání v dětství selhává v pozdější rodičovské roli. Tito lidé častěji, než lidé, kteří v dětství nebyli zneužívání, zneužívají nebo zanedbávají vlastní děti. Přitom jen někteří chlapci zneužívání v dětství se v dospělosti chovají násilně. Násilné chování se v rodinách přenáší z generace do generace.“²⁹

Setkává-li se mladý člověk od dětství s jakoukoliv formou násilného chování v rodině a na vlastní osobě, je téměř jisté, že si následky ponese po celý svůj další vývoj. Zároveň se stává zdrojem jeho vlastní nahromaděné agrese. Jelikož se jako dítě nemůže účinně bránit proti dospělému jedinci, může vznikat potřeba odreagovávat se od zloby a uvolňovat agresivitu na jiných dětech ve svém okolí.

Velké riziko narušení psychického a somatického vývoje jedince nese zvláště týrání. Rozlišujeme dvě formy a to fyzické týrání, které je nečastěji způsobováno bitím zvláště různými předměty, kopáním, omezováním pohybu, přivazováním k předmětům, dlouhodobým klečením, odpírání stravy nebo přiměřeného žactva, odpírání zdravotní péče, neumožnění základních hygienických potřeb a psychické, které má podobu různých ponižování, vyvolávání pocitu viny a strachu, šikanování a hrubého slovního napadání, které vede k silnému citovému strádání a traumatům.

Vlivem narušeného prostředí v rodině se děti a mladiství naučí odlišnému zpracovávání podnětů. Reakcím na ně a způsobu života, který není běžným sociálně přijatelným chováním a předpovídá vyšší míru jejich vlastního neadekvátního až delikventního jednání již v mladém věku. Je příčinou útočného chování, které se stává osobnostním rysem, včetně používání stejných násilnických praktik, které sami zažívali na vlastní kůži. Problémem nebývá ani tak intelekt, ale neschopnost přiměřeně řešit pro ně

²⁹ KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J., *Vzpouřa deprivantů*, 1. vydání, s. 196

zátěžové situace. Prožívají tenze, situační napětí a jsou emocionálně vypjatí. Může se objevovat nedostatečné sebeovládání, narušení deprivacemi z dětství, egoismus a sociální nevyzrállost. Totéž naučené chování pak v době dospívání aplikují na svých vrstevnících, a to zvláště slabších, a později i ve svých rodinách na svých dětech. Impulzivní jednání pod vlivem emocí vyvolává nepřiměřené agresivní reakce, které mnohdy mohou končit ublížením na zdraví a v horších případech i úmrtím obětí.

„Muži, zejména proběhne-li sexuální zneužívání před jejich 13. rokem věku, bývají v dospělém věku poškozeni podobně jako v dětství zneužívané ženy. Část chlapců sexuálně zneužívaných v dětství začne v průběhu dospívání sexuálně zneužívat jiné děti. Zjišťuje se, že hlavní příčinou tohoto chování není jejich sexuální zneužívání, ale násilí v rodině, ať už byli chlapci jeho obětí, nebo jen svědky.“³⁰

Stejně tak dívky, které zažívají násilné chování v patologickém rodinném prostředí, mají svůj život těmito špatnými až traumatizujícími zkušenostmi poznamenány. Snadněji než jiné děti se stávají v průběhu dospívání ve svém okolí oběťmi násilí. Přestože až polovina žen, které prožily v dětství fyzické, psychické nebo sexuální zneužívání, je v dospělosti dále zneužívána. Nechtějí, často ve strachu a studu svých zážitků, mluvit. Je pravděpodobné, že vypěstovaný strach může být příčinou pozdějšího zakrývání zneužívání vlastních dětí.

Poškození psychického vývoje sebou nese další průvodní fyzické až zdravotní problémy. Zcela naruší života dítěte, že návrat k normálnímu způsobu vnímání a prožívání je velmi obtížný. Ukazatelem problémové situace v rodině mohou být projevy sebepoškozování, dále se mohou objevit poruchy příjmu potravy, myšlenky a pokusy o sebevraždu a psychosomatická onemocnění. Není neobvyklé také uchylování k drogám či nadměrné konzumaci alkoholu, což bývá prvním krokem na cestě ke kriminalitě.

Vypěstovaný stres, nízká míra sebeúcty, pocity viny se v důsledku projeví ve vlastním patologickém způsobu života. Takto narušená osobnost je snadnou obětí dalšího násilí. Za partnera a otce svých dětí si podvědomě volí osobu se sklonem k násilí a zneužívání a vytváří si tak model rodiny, který je zdrojem obdobných trestných činů páchaných i na vlastních dětech. Protikladem takovéto submitivity je naopak právě osobnost s nadměrným sklonem k agresivitě.

³⁰ KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J., *Vzpoura deprivantů*, 1. vydání, s. 201

Za velmi nebezpečný sociálně patologický jev, který se velmi rozšířil mezi mládeží, je šikana. Vhodnou potenciální obětí se stává v první řadě neoblíbené dítě, které se nedokáže či nemůže dostatečně bránit. Ale i zdatné dítě, odmítající se podřídit působení agresivního chování jedince nebo skupiny. V poslední době se objevuje situace, kdy obětí útoku se stává i samotný učitel.

Jde tedy o asymetrický vztah, kdy zpravidla původcem bývá jedinec, který svoji agresi obrací proti vybrané oběti, ubližuje jí a vyvolává v ní strach a určitou závislost. Toto jednání bývá opakované a oběd se zpravidla dostává do pro něj neřešitelné situace bezbrannosti. Ostatní se často sami ze strachu tomuto způsobu chování a jednání přidají, nebo je ze stejného důvodu přehlížejí. U šikany lze pozorovat i určité vývojové etapy.

„Jednotlivá stadia se projevují jako izolace postiženého jednotlivce, kdy dítě nemá žádné kamarády, nikdo jej nebere vážně a je zesměšňováno. Následuje období, ve kterém agresor mapuje situaci a testuje, kam až manipulace může zajít. Zkouší přitvrdit a manipulace nabývá podoby tělesných útoků. Následuje propojení agresora se sympatizujícími jedinci a je vytvořena společná strategie výběru oběti. Šikana tak nabývá organizovanosti. Kritickou se stává skutečnost, že normy agresorů a chování této skupiny se stává zákonem pro ostatní děti. V neposlední řadě se šikana stává zábavou pro celou skupinu. Stálý nárůst a zdokonalování násilí, včetně psychické manipulace se projevuje ve velmi propracované a organizované podobě.“³¹

Rozlišujeme dva druhy šikany, a to přímou a nepřímou.

„Přímá šikana je velmi rozmanitá. Spočívá zejména:

- v násilí všeho druhu: působení bolesti bitím, kopáním, bodáním, pálením atd., ponižující tělesná manipulace obnažováním, nucením sníst nebo vypít něco odporného, poškozováním a braním osobních věcí, oblečení, školních potřeb, jídla, peněz atd., tedy chování, jež zákon označuje a trestá jako loupež,
- ve slovním napadání nadávkami, posměchem, urážením postiženého a jeho rodiny,

³¹ BUDKA, I. a kol., *Vybrané problémy operativně pátrací činnosti*, 1. vydání, s. 124 - 125

- v zotročování, kdy je postižený hrozbami nebo bitím donucen konat něco ponižujícího nebo zakázaného, např. ukrást něco v obchodě.³²

Přímý druh šikany se kombinuje s šikanou nepřímou a počátkem může být jedna i druhá forma tohoto negativního jevu.

„Nepřímá šikana v sociální izolaci spolužáka, kterého druzí neberou na vědomí, se kterým se nemluví, je vylučován z činností skupiny atd. Tato forma, používaná častěji dívkami, je někdy trýznivější než přímá šikana. Dítě se zoufale snaží zavděčit a přizpůsobit, může např. začít zlobit a lajdat, jen aby tak projevilo solidaritu se „stádem“ a zavděčilo se, ale jen se víc zesměšňuje a v očích třídy ztrácí prestiž.“³³

Není pochyb o tom, že šikana je velmi závažný sociálně patologický problém, který se v důsledku může projevit dlouhodobými psychickými následky oběti. Ať jde o fyzické ublížení na zdraví ze strany agresorů nebo o sebevraždu takto týraného mladého člověka. Šikana v sobě může zahrnovat několik trestných činů, kterých se dopouští nejen agresor, ale i oběť.

Při odhalování a řešení této závažné problematiky by škola měla účinně spolupracovat se specializovanými institucemi a vycházet z metodického pokynu ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky a školských nařízení.

„Spolupráce se specializovanými institucemi

- (1) Při předcházení případů šikany a při jejich řešení je důležitá spolupráce vedení školy nebo školského zařízení, školního metodika prevence, výchovného poradce nebo zástupce školy s dalšími institucemi a orgány.

Zejména:

- v resortu školství – s pedagogicko-psychologickými poradnami, středisky výchovné péče, speciálně pedagogickými centry,

³² ŘÍČAN, P., JANOŠOVÁ, P., *Jak na šikanu*, 1. vydání, s. 21 - 22

³³ ŘÍČAN, P., JANOŠOVÁ, P., cit. 32, s. 22

- v resortu zdravotnictví – s pediatri a odbornými lékaři, dětskými psychology, psychiatry a zařízeními, která poskytují odbornou poradenskou a terapeutickou péči, včetně individuální a rodinné terapie,
- v resortu sociální péče – s oddělením péče o rodinu a děti, s oddělením sociální prevence (možnost vstupovat do každého šetření, jednat s dalšími zainteresovanými stranami, s rodinou),
- případně s NNO specializujícími se na prevenci a řešení šikany.

(2) Dojde-li k závažnějšímu případu šikanování nebo při podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu trestného činu (provinění), ředitel školy nebo školské zařízení oznámí tuto skutečnost Policii České republiky.

(3) Ředitel školy oznámí orgánu sociálně právní ochrany dítěte skutečnosti, které ohrožují bezpečí a zdraví žáka. Pokud žák spáchá trestný čin (provinění), popř. opakovaně páchá přestupky, ředitel školy zahájí spolupráci s orgány sociálně právní ochrany dítěte bez zbytečného odkladu.³⁴

V oblasti násilné trestné činnosti se nejčastěji mládež dopouští:

- rvaček - §158 trestního zákoníku,
- úmyslného ublížení na zdraví - §146 trestního zákoníku,
- krádeží - §205 trestního zákoníku,
- loupeží - §173 trestního zákoníku.

V této trestné činnosti, na rozdíl od dospělých delikventů, nacházíme jisté odlišnosti ve struktuře a určité zvláštnosti ve způsobu páchaní, dané právě věkem pachatelů. Zvýšená agresivita, stejně jako vyšší frekvence násilného chování, se začíná projevovat převážně v předškolních letech a plně se pak projeví v pubertě. Nemusí se jednat o reakci na narušené interpersonální vztahy rodičů a dětí, ale důsledkem rozumové a emocionální věkové nezralosti, či psychické lability může dojít až ke spáchání předem nepromyšleného násilného trestného činu. Silně nabuzené emoce a využití náhodného

³⁴ Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení – Č.j. 24 246/2008-6

předmětu, který nahrazuje nedostatek fyzické síly, jako zbraně, mohou způsobit nepředvídatelné následky.

U násilné trestné činnosti se věková hranice pachatelů též snižuje (viz. tabulka č. 4). Může to být také důsledek skupinových deliktů – dětských gangů. Vliv party dokáže jít daleko za rámec jednotlivce v projevu násilného chování a vytváří podmínky pro páchání mnohem závažnějších trestných činů, než jakých by se dopustil jedinec v téže situaci. Za často velmi agresivním chováním je působení emocí a anonymity davu. I když jejich organizační schopnosti jsou na nízké úrovni, posílení alkoholem nebo drogami často spáchají činy, které přerůstají ve společné ničení. Typické jsou pak rvačky, útoky s rasovým podtextem, divácké násilí při sportovních utkáních nebo vandalismus.

Násilnou kriminalitu charakterizuje především trestné činy loupeží, vražd a ublížení na zdraví.

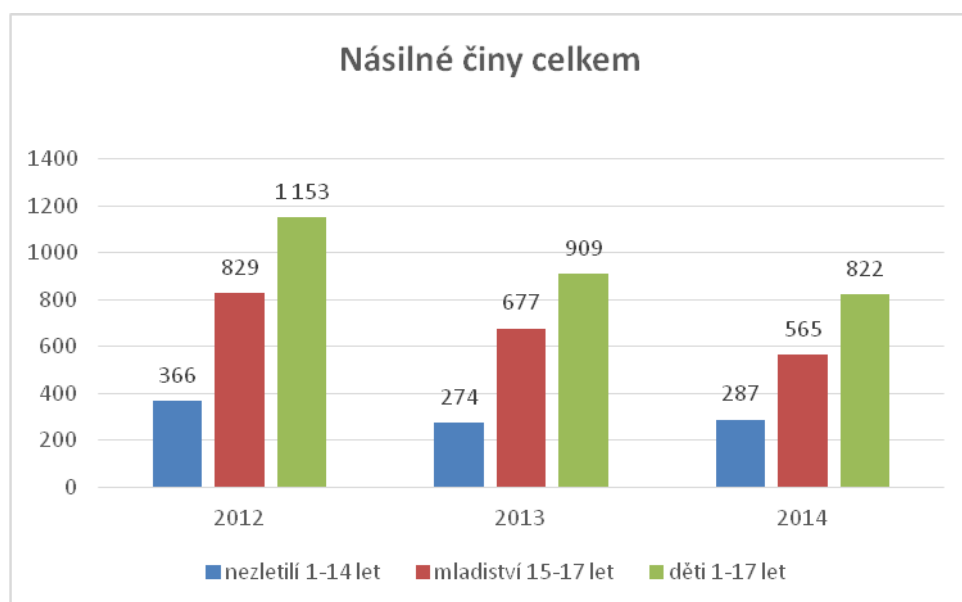
Pokud hovořím o násilné trestné činnosti, je důležité ji zhodnotit z pohledu spáchání skutků nezletilých, mladistvých a dětí.

H3 – celkové počty spáchaných skutků u celkové násilné kriminality mládeže za poslední tři roky klesá.

Tabulka č. 4: Násilné činy celkem

Násilné činy celkem			
roky	2012	2013	2014
nezletilí 1-14 let	366	274	287
mladiství 15-17 let	829	677	565
děti 1-17 let	1 153	909	822

*Zdroj: Interní zdroj Policie České republiky
Pozn. Vlastní zpracování autora*

Zdroj: Vlastní zpracování autora

Z tabulky č. 4 jsou uvedeny celkové násilné činy mládeže, spáchané v letech 2012 až 2014. Jedná se o součet celkové násilné kriminality. V roce 2012 bylo u dětí celkem evidováno 1153 trestných činů. V roce 2013 bylo zaevidováno u dětí celkem 909 trestných činů, což je o 244 méně, než v roce 2012. V roce 2014 bylo evidováno celkem 822 trestných činů u násilné kriminality mládeže, což je o 87 méně, než v roce 2013 a nejméně za sledované období.

Z tabulky č. 4 je tedy patrné, že evidované trestné činy násilné kriminality mládeže za poslední tři roky klesají. Nejvíce spáchaných skutků bylo evidováno v roce 2012. Z výše uvedených údajů vyplývá, že hypotéza H3 se potvrdila.

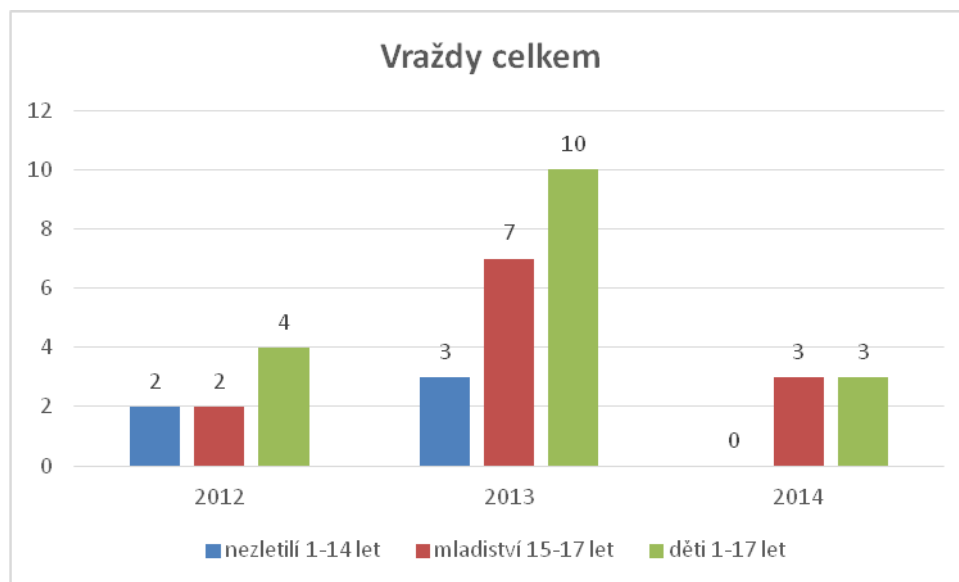
V rámci statistické analýzy jsem se zaměřila také na nejzávažnější trestný čin násilné kriminality, a to vraždu. Vraždy jsou rozdělovány dle motivů a to na vraždy loupežné, vraždy sexuální, vraždy motivující osobní vztahy, vraždy na objednávku, vraždy novorozence matkou a vraždy ostatní. V posledních letech můžeme v televizních stanicích sledovat reportáže, které jsou zaměřené na brutalitu některých mladých lidí. Toto téma bývá často diskutovaným argumentem pro snížení věkové hranice trestní odpovědnosti.

H4 – během tří let každoročně narůstá počet vražd spáchaných mládeží

Tabulka č. 5: Vraždy celkem

Vraždy celkem			
roky	2012	2013	2014
nezletilí 1-14 let	2	3	0
mladiství 15-17 let	2	7	3
děti 1-17 let	4	10	3

Zdroj: Interní zdroj Policie České republiky
Pozn. Vlastní zpracování autora

Zdroj: Vlastní zpracování autora

Z tabulky č. 5 je patrné, že v roce 2012 byly evidovány 4 případy u dětí a v roce 2013 celkem 10 případů. V roce 2014 bylo evidováno o 7 případů méně, než v roce 2013. Nejvíce případů tedy zaznamenáváme v roce 2010. Z tohoto průzkumu lze konstatovat, že

nejvyšší nárůst evidovaných skutků byl v posledních dvou letech. Za poslední rok 2014 nedocházelo k dalšímu nárůstu, jako v roce 2013. Od roku 2014 můžeme konstatovat, že vraždy nezletilých a mladistvých delikventů výrazně klesly. Hypotéza H4 se nepotvrdila.

Tabulka č. 6: Škody v tisících Kč u násilné kriminality mládeže v České republice

Škody v tis. Kč			
roky	2012	2013	2014
celkem	612 206	177 545	95 710
zajištěno	4 524	443	4 219

Zdroj: Interní zdroj Policie České republiky
Pozn. Vlastní zpracování autora

Z výše uvedených údajů jsou patrné následky násilné kriminality mládeže a její dopad na ekonomiku České republiky. Celková škoda v roce 2012 činila 612 206 tisíc korun. Je to o necelých 500 000 tisíc korun více, než škody v roce 2013. Pokud zhodnotíme škody násilné kriminality mládeže a majetkové kriminality mládeže, rozdíl v dopadu na ekonomiku je markantní. Celkové škody u násilné trestné činnosti klesají. Je to zapříčiněno především klesající tendencí celkové násilné kriminality mládeže.

U majetkové kriminality činily škody v roce 2012 více než 7,5 milionu korun. Můžeme tedy konstatovat, že nejvyšší dopad na ekonomiku České republiky má majetková trestná činnost mládeže s nejvyšší částkou škod za rok.

6.3 Trestná činnost mládeže spojená s alkoholovou i nealkoholovou toxikománií

Sociálně slabší, ale naopak někdy i velmi dobře finančně zajištěné rodiny, jsou zatížené složitým problémem, kterým je časté nebo nadměrné užívání alkoholických nápojů u jednoho nebo obou rodičů, což bývá hlavním důvodem špatného výchovného působení. V takových rodinách chybí jak samotný dohled nad dětmi, tak i fakt, že mají snadný přístup k alkoholu. Děti, které vyrůstají v rodině s alkoholikem, mívají poruchy

chování. Někdy se u nich mohou projevovat nejprve neurčité zdravotní problémy typu různých nevolností, bolestí břicha a úzkostných stavů. Alkoholismus či drogová závislost u rodičů bývá navenek dlouhodobě utajována. Až změny chování dítěte nebo dokonce viditelné projevy jeho fyzického napadení vedou ke snaze o řešení a nápravu. Spolupráce se závislým člověkem bývá obtížná a snaha o odstranění návyku nezvladatelná.

Dochází k vážnému narušení domácího prostředí a děti reagují poruchami chování, útekami z domova a krádežemi. Často se pak u dětí mohou objevovat tendence k nápodobě dospělého rodiče a objevují se i první pokusy s alkoholem nebo drogami.

Mezi první patří tzv. vstupní drogy, což je tabák, alkohol a marihuana. Pro děti jsou, a to především v dnešní době, nejdostupnější. Vedou se neustálé diskuze co mezi drogy počítat a co ne. Zda je vhodné zmírnit trestnost pro užívání některé drogy s ohledem na druh a množství. Avšak experimentováním s drogami (označovanými jako lehké nebo měkké) vyvolává stav tělesné nebo psychické závislosti a přechod k dalším, tvrdým drogám, je jen otázkou času a peněz. Postupem času se mění osobnost člověka a závislost vede až k osamocení, protože droga se stane ústředním bodem každodenního života. Toxikomanie vede jednoznačně k těžkému narušení vývoje mladého člověka a cesta zpět bývá natolik obtížná, že je pro mnoho mladých lidí nemožná.

Není žádnou výjimkou, že již na základních školách se učitelé potýkají s problémovým žákem, který začíná s občasným užíváním alkoholu. Mladí lidé rádi experimentují a zkoušejí nové zážitky. Tento věk však přináší velké riziko náchylnosti vypěstování závislosti. Mládež, vyrůstající v rodině potýkající se s alkoholismem či užíváním drog, bere konzumaci alkoholu a samotné užívání drog jako samozřejmost a velmi brzy sama začíná užívat jakoukoliv drogu v jakékoliv podobě. Tímto však ohrožuje nejen jejich zdravý tělesný a duševní vývoj, ale nutně sebou přináší i sociální konflikty. Jejich chápání tohoto problému je špatným výchovným vzorem negativně ovlivněno.

Převážně se však užívání alkoholu objevuje až v rámci vrstevnických skupin a různých part, kde se mladí lidé snaží jen prostě zapadnout a alkohol je používán jako prostředek k zlepšení nálady. Ochrana mládeže (nejen morální, ale i právní) před podáváním alkoholických nápojů je zcela na místě, neboť nejen snadno vede k závislosti. Zvláště pak proto, že mladí lidé nezvládají stav opilosti a lehce inklinují k páchání deliktů v tomto stavu. Podávání alkoholických nápojů mládeži, zvláště v případech častého nebo

opakovaného podávání, i když jen v malých dávkách, je bráno jako trestný čin. V rámci ochrany mládeže je to přímo společenskou nutností. Dále je třeba hodnotit množství (zda jde o větší míru) podaného alkoholu vzhledem k věku a vyspělosti osoby mladší než osmnáct let, které má zpravila nepříznivé účinky, nebo zda byl alkohol podán v krátkém časovém období většímu počtu těchto osob mladších osmnáct let.

„Dalším závažným jevem u mládeže je drogová závislost. Drogy v současné době pronikly do různých věkových vrstev mladých lidí a není vzácnou výjimkou jejich užívání ve věkové kategorii do patnácti let. Objevují se stále nové formy toxikomanie a rozšiřuje se jejich škála. Vedle měkkých drog se začíná zvyšovat zájem o tvrdé drogy. Mnoho mladých experimentuje s drogami, které mají možnost získávat na diskotékách, rockových klubech, soukromých párty apod. V poměrně krátké době dochází k rozvrácení celé osobnosti. Tento výrazně negativní jev se promítá do celé řady nežádoucích důsledků. Požití drog odstraňuje mnohdy sociální a morální zábrany a v řadě případů vede k asociálnímu chování, včetně páchaní násilné, mravnostní, majetkové a jiné trestné činnosti.“³⁵

Užívání alkoholu, ale i drog, se objevuje u mládeže i vlivem nelehké situace v rodině a snaze o únik z reality takto zátěžového prostředí. Může se jednat o rodiče alkoholiky, násilně se chovající nebo i zneužívající své děti.

Pod pojmem drogová kriminalita musíme chápat širší souvislosti, neboť v sobě zahrnuje současně několik trestných činů. Například se odhaduje, že za nákup drog i jen pro vlastní potřebu, je nutno vydat měsíčně až několikanásobek průměrného měsíčního výdělku. Obstarávání tohoto finančního obnosu je problémem i pro běžně pracujícího člověka. Vzhledem k tomu, že užívání drog svým působením omezuje, až znemožňuje běžný způsob života, je tedy jisté, že převážná část prostředků vynaložených na nákup drog pochází z nelegálních zdrojů. Zvláště v případě mladistvých, kdy vlastní finanční zdroje, které mají především od rodičů nebo prarodičů, nemohou stačit. Objevují se tedy nejprve drobné krádeže v rodině a později se rozšíří mimo tento rámeček. Užívání drog a další rozvoj delikvence mládeže spolu velmi úzce souvisí.

„Trestnou činnost v souvislosti s užíváním drog lze rozdělit do tří základních problematik páčajících osob:

³⁵ BUDKA, I. a kol., *Operativně pátrací činnost kriminální policie*, 1. vydání, s. 74

- osoby páchající drogovou kriminalitu přímo – podílejí se na nezákonné manipulaci s drogami, ale sami je převážně nezneužívají. Jedná se o výrobu, distribuci a přechovávání drog pro druhé,
- osoby, které páchají trestnou činnost požíváním drog – toxikomani – trestnou činnost páchají pod vlivem drog (během intoxikace nebo při abstinčním syndromu). Nejčastěji jde o majetkovou trestnou činnost, ublížení na zdraví, výtržnictví, znásilnění, útok na veřejného činitele apod.,
- osoby, které využíváním chorobného návyku na drogu u jiných osob (toxikomanů), na nich páchají trestnou činnost – jde o kuplířství, pohlavní zneužívání, omezování osobní svobody, vydírání a ohrožování mravní výchovy mládeže.³⁶

Podceňování závislosti na jakékoliv látce, která může vést k toxikomanii a potenciálnímu rozvoji delikvence může být krátkozraké. Nutno poukázat, že nebezpečnost běžné užívaných drog je mnohonásobně nižší než například užívání zdánlivě neškodného piva. Trestné činy spáchané pod vlivem alkoholu jsou prokazatelně vyšší než pod vlivem drog. Dle odhadů jsou u nás maximálně tisíce lidí závislých na nealkoholových drogách, ale na alkoholu jich je pravděpodobně o dva řády více. Přesto je tolerance k užívání alkoholu na rozdíl od drog nesrovnatelná.

„Kriminalizace užitků drog problémy postižených lidí ani společnosti neřeší, ale násobí. (Tím nemluvíme proti postihu dealerů a výrobců). Uživatel však potřebuje především léčení. Trestní postihování závislých lidí jen za to, že užívali drogu – aniž se dopustili jiné trestné činnosti-, je neracionální, neefektivní a nehumánní.“³⁷

Považuji za nutné a důležité dodat, že na delikvenci mládeže se toxikomanie, alkoholismus a jiné patologické závislosti velmi výrazně podílejí. Mají však nejen společenské důsledky, ale v první řadě zdravotní a to fyzické a psychické.

„Psychické poruchy způsobené závislostí:

- na alkoholu – (bohatý rejstřík poruch od lehčích narušení kognitivního systému až po těžké alkoholické psychózy, demence a halucinózy, vedoucí

³⁶ KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J., *Vzpoura deprivantů*, 1. přepracované vydání, s. 197

³⁷ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A., *Mládež a delikvence*, 2. vydání, s. 87

často neodstranitelným poškozením osobnosti, závislost vzniká rychleji u mladých během 3 – 15 let),

- na drogách – nealkoholová toxikomanie – upevňuje se mnohem rychleji než alkoholová, již po několika málo prožitcích vzniká chronický stav ohrožení osobnosti, prognóza léčby je nízká,
- ludomanie – patologické hráčství – odhaduje se na 1% v populaci, doprovázena stejnými příznaky závislosti i abstinčním syndromem jako u drogy. Hlavními znaky jsou: chronická a prohlubující se neschopnost odolat pokušení, pracovní, rodinné a osobní závazky jdou na vedlejší kolej, puzení hrát narůstá ve stresových situacích.³⁸

³⁸ NEČAS, S., Psychologické aspekty posuzování osobnosti mladistvých pachatelů trestné činnosti, In *Aktuální poznatky z činnosti služby kriminální policie a vyšetřování na úseku mládeže*, s. 47

7 Operativně pátrací činnost služby kriminální policie a vyšetřování v boji s trestnou činností mládeže

Při pohledu na spáchaný trestný čin poznávají zkušení kriminalisté charakteristické znaky a zvláštnosti, které ukazují, že jej spáchal mladý člověk. Nejprve dochází k příležitostnému páchání trestného činu, bez výrazné přípravy a organizovanosti. Hodnotový systém dětí a mladistvých je od dospělých pachatelů rozdílný, a s tím souvisí i výběr předmětu útoku, který vychází z jejich momentálních potřeb, příležitosti nebo vidiny následného snadného prodeje a získání finančních prostředků. Později, právě při opakování úspěšné a neodhalené majetkové trestné činnosti, se projevuje posun ke kvalifikovanějšímu páchání trestné činnosti a prvním pokusům o typování, přípravu a organizování. Zjevná nezkušenost je přivádí do situací, ve kterých jsou nuceni mnohem častěji improvizovat, přičemž k překonání překážek a dosažení cílů využívají nepřiměřené prostředky. Jejich jednání je tedy spíše impulzivní, z čehož vyplývá žádná nebo minimální možnost přípravy na trestný čin. Na rozdíl od dospělého nemají dostatek zručnosti a především fyzické síly, kterou nahrazují rozličnými nástroji, prostředky nebo neúměrnými předměty potřebnými pro spáchání deliktu. Zvláštnostmi jsou i výrazná agrese a krutost. Rovněž typická je nadměrná devastace předmětů a okolí místa činu.

Častější v tomto věkovém období než páchání trestné činnosti jednotlivce jsou skupinové delikty v partě, kde způsob provedení a utajování, které jsou zprvu podceňovány, se postupně více zdokonalují a lépe organizují. Mládeži, která se dopouští převážně majetkové nebo násilné trestné činnosti, právě latence páchání této činnosti umožňuje opakování těchto deliktů a získávání nových zkušeností, zdokonalování způsobu páchání a promyšlenější utajování. Mladá delikvent si vytváří charakteristický způsob jednání postupně, což má vliv na rychlost objasnění jeho činu. V případě mladistvých delikventů proto často lze hledat spíše jednoduchý způsob provedení, využívající příležitost s uplatněním momentálních schopností a dovedností.

„Při objasňování trestné činnosti (převážně jde o trestnou činnost majetkovou a násilnou), kdy cílem je zajištění všech relevantních skutečností, především totožnosti

pachatele, se v menší míře používá modus operandi systém. Mladý delikvent si způsob páchání a utajování „vybrušuje“, utváří, až postupem doby si podrží ten svůj charakteristicky. Předpokladem odhalování této trestné činnosti je vybudování kvalitních zdrojů operativní informace v místech, kde dochází k soustředování závadových skupin mládeže a pronikání do těchto skupin.³⁹

Zákon č. 273/2008 Sb., O Policii České republiky ukládá policejním orgánům, na základě podnětů či vlastní činnosti, odhalování trestných činů a zjišťování pachatelů. Ze znění některých ustanovení trestního řádu vyplývají povinnosti získávání prvotních signálů, informací a prověřování zjištěných skutečností, nasvědčujících spáchání trestného činu. Tedy cílem a jedním z úkolů služby kriminální policie a vyšetřování je, pomocí prostředků a oprávnění, získávání informací za účelem zjištění trestných činů, prověřování trestných skutečností pomocí operativně pátracích prostředků, postupů a dalších oprávnění, zajišťování dokumentace potřebné pro trestní řízení a zjištění pachatelů trestných činů.

Protiprávnost mládeže se projevuje nejčastěji v majetkové trestné činnosti, dále násilné a mravnostní, přičemž pro její odhalování a objasňování jsou získávány podněty od jednotlivých osob nebo organizací. Na objasňování zmiňovaných deliktů má především velký podíl operativně pátrací činnost policie, prováděná službou kriminální policie a vyšetřování.

Policie České republiky má v rámci organizační struktury výše zmíněnou službu kriminální policie a vyšetřování, která se na odhalování a objasňování trestné činnosti mládeže podílí. Při své práci využívá všechny metody a formy kriminalisticko-bezpečnostní praxe, s postupy a prostředky využívání při operativně pátrací činnosti. Jsou zřizována specializovaná pracoviště, zaměřená na některá konkrétní specifika problematiky kriminality mládeže.

„Operativně pátrací činností se rozumí ucelený systém postupů, používání operativně pátracích prostředků a podpůrných operativně pátracích prostředků, uskutečňovaný oprávněným útvarem podle zvláštních právních předpisů a z nich vycházejících interních aktů nařízení, převážně utajovaným způsobem, zaměřený k ochraně zájmů chráněných zákony a mezinárodními smlouvami v trestněprávní oblasti a

³⁹ BUDKA, I. a kol., *Vybrané problémy operativně pátrací činnosti*, 1. vydání, s. 125

spočívající v soustavném získávání, shromažďování, prověřování a případně rozpracování operativních informací.⁴⁰

Z hlediska využívání operativně pátracích prostředků je zde zvláštnost v tom, že mohou být využívání informátoři ve věku již od 15 let (jsou trestně odpovědní). Jedná se o odhalování latentní trestné činnosti mládeže pronikáním do zájmového prostředí delikventních skupin. Informátoři takto nízkého věku nejsou zpravidla využívání k podpoře trestního řízení, neboť jejich spolehlivost a zkušenost je na nízké úrovni, takže by snadno mohlo dojít k dekonspiraci a zmaření zájmů trestního řízení (dokazování). Využívání jsou k získávání důležitých informací, zejména kdo je členem delikventní skupiny (totožnost), kde se skupina schází, její hierarchie, jaké konkrétní trestné činnosti se dopouští. Takový informátor je zpravidla získáván přímo z prostředí, ale při vhodné příležitosti může být i do prostředí zaveden.

Dle §3 odst. 8 zákona č. 218/2003 Sb. zákona o soudnictví ve věcech mládeže znamená odhalit trestný čin zjistit skutek, který zákon kvalifikuje jako trestný čin. Uvedenou činnost nazýváme odhalováním trestné činnosti, která přichází v úvahu zejména u latentní trestné činnosti. Cílem objasňování je zjištění všech relevantních skutečností, především totožnosti pachatele, shromáždění důkazů a vytvoření podmínek pro objektivní rozhodování soudů.

Policie České republiky má ve svých útvech nebo organizačních jednotkách příslušné specialisty, pověřené problematikou delikvence mládeže, kteří mají zvláštní průpravu pro zacházení s mládeží, odborné vzdělání a profesní způsobilost.⁴¹ Jejich pracovní podmínky jsou vytvářeny pro plnění úkolů a provádění preventivní činnosti kriminality mládeže a také páchané na mládeži.

Specialisté jsou systematicky školeni a vzdělávání v rámci resortu i mimo něj, s úzkým zaměřením na práci a způsob zacházení s mládeží, a to nejen jako delikventů, ale i jako obětí trestné činnosti páchané na dětech a mladistvých. K tomuto účelu si osvojují odborné poznatky z oborů psychologie, pedopsychologie, vývojové psychologie, pedagogiky, které úzce souvisí s problematikou mládeže. Nezbytná je rovněž znalost

⁴⁰ DVOŘÁČEK, Z. a kol., *Základy činnosti policejních služeb. Služba kriminální policie a vyšetřování. Cizinecká a pohraniční policie*, s. 51

potřebných právních předpisů, týkajících se této problematiky, zejména ochrany dětí a mladistvých.

Důležitou součástí práce specialistů je činnost v rámci projektu Systém včasné intervence, který vznikl na Ministerstvu vnitra, kde se aktivně podílejí spolu s dalšími orgány a institucemi na péči o ohrožené děti. Předávají potřebné informace orgánům sociálně-právní ochrany dětí dle místní příslušnosti.

Problémem praxe ovšem je, že žádný právní předpis nestanovil, jak má být odborná kvalifikace získávána a zda má být certifikována. Policisté se školí v instruktážně metodických zaměstnáních a státní zástupci a soudci mohou, výhradně dobrovolně, využít přednášek pořádaných Justiční akademií Kroměříž.

Při trestním řízení u mladistvých delikventů se postupuje podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže a trestního řádu. Na rozdíl od dospělých vyžaduje práce s dětmi a mladistvými specifické přístupy. Především je nutné dbát na to, aby nedocházelo k psychickému narušení a k sociální nerovnováze, která ohrožuje další vývoj dítěte a mladistvých. Je kladen důraz na odbornost orgánů činných v řízení ve věcech mládeže tím, že úkony v přípravném řízení zpravidla provádí policejní orgán, který je k úkonům v trestních věcech mladistvých určen. Ve snaze o výchovné působení je charakteristická i spolupráce s orgány činnými v trestním řízení, pracovníky Probační a mediační služby, s orgány sociálně-právní ochrany dětí a s dalšími subjekty, které se podílejí na ochraně, výchově a vzdělávání mládeže.

8 Preventivní opatření trestné činnosti mládeže

V České republice je ochrana dětí a mladistvých považována za důležitý celospolečenský problém a zároveň ukazatel kvality společnosti. Právní nástroje k jejímu zajištění vychází z mezinárodních smluv a z řady právních norem České republiky. Nelze však přeceňovat a nadřazovat význam trestu nad snahou o nápravu a resocializaci mladého delikventa, která by především měla směřovat nejen k ochraně pachatele, ale zároveň k bezpečí chráněných zájmů. Při potlačování kriminality jsou kromě zákonných represivních prostředků velmi důležité i nástroje preventivní politiky, uplatňované státními, veřejnoprávními i soukromými subjekty. Jejich činností dochází k ovlivňování kriminogenních podmínek a zaměřují se na oběti trestných činů, potenciální i faktické pachatele.

„Podle zákona č. 218/2003 Sb., vykonávají řízení ve věcech mladistvých a dětí mladších patnácti let příslušníci policejních orgánů, státní zástupci a soudci, kteří mají zvláštní průpravu pro zacházení s mládeží. Specializovaní musí být rovněž úředníci probační a mediační služby a úředníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Všechny tyto složky spolupracují v zájmu dodržování práv dětí a mladistvých.“⁴²

Prof. Matějček uvádí, že formování osobnosti začíná již v raném dětství a začínat vědomě formovat charakter jedince až v době dospívání je vlastně pozdě. Také preventivní opatření proti kriminalitě, která je zaměřená jen na období adolescence, nemohou být účinná, protože to základní je již zformováno v dětství a dobrá výchova od nejranějšího věku je tou nejlepší protikriminální prevencí.⁴³

Přestože dochází k poklesu kriminality mládeže (viz. tabulky a grafy 1-5), je nutné intenzivně pracovat na zdokonalení fungování mezirezortního systému, který by vedl k účinným opatřením pro včasnou intervenci.

„Problematiku boje s kriminalitou mládeže a trestnou činností páchanou na mládeži je třeba chápat v rovině prevence a generální represe. Charakteristickým rysem je

⁴² BUDKA, I. a kol., *Vybrané problémy operativně pátrací činnosti*, 1. vydání, s. 121

⁴³ Blíže MAREŠOVÁ, A. Příčiny a podmínky kriminality mládeže, In *Aktuální poznatky z činnosti služby kriminální policie a vyšetřování na úseku mládeže*, s. 13

preferenci preventivní činnosti před represí. Poznatky zjištěné k trestné činnosti je třeba co nejrychleji realizovat. Operativní rozpracování případu je třeba provádět ve zvláště odůvodněných případech.⁴⁴

Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže byl velmi přínosný pro systém trestního řízení ve věcech mladistvých, neboť přinesl významné změny. Posiluje preventivní opatření, směřující k tomu, aby mladiství pachatelé, kteří se kriminálního jednání dopustili, se těchto činů nadále zdrželi. S ohledem na závažnost jejich delikventního činu jsou jim ukládána výchovná, ochranná a trestní opatření. Jde především o nápravu, proto je volen termín opatření, který na rozdíl od termínu trest lépe vyjadřuje působení na dospívajícího nevyzrálého člověka. Zahrnuje sice eventuální újmu, ale lépe vystihuje sociální reakci a působení na mladistvého, který spáchal delikt.

Opatření ukládaná mladistvým:

- do výchovných opatření patří dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení a napomenutí s výstrahou,
- ochranná opatření představují ochranné léčení, zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty a ochranná výchova,
- pod trestní opatření řadíme obecně prospěšné práce, peněžitá opatření, peněžitá opatření s podmíněným odkladem výkonu, propadnutí věci, zákaz činnosti, vyhoštění, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem a odnětí svobody nepodmíněné.

Zavedení probace a mediace v České republice napomohlo přijetí zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně dalších zákonů. Pod pojmem probace rozumí tento zákon organizování a výkon dohledu nad obviněným, obžalovaným či odsouzeným. Dále kontrolu výkonu trestu spojenou s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledovat ve zkušební době chování odsouzeného, podmíněně propuštěného z výkonu trestu odnětí svobody, individuální pomoc a působení

⁴⁴ DVOŘÁČEK, Z. a kol., Bezpečnost dítěte, využití některých prostředků a postupů operativně pátrací činnosti při odhalování kriminality mládeže a trestné činnosti páchané na mládeži, In *Aktuální poznatky z činnosti služby kriminální policie a vyšetřování na úseku mládeže*, s. 41

na obviněného, aby vedl řádný život a vyhověl podmínkám uloženým státním zástupcem nebo soudem k obnovení narušených právních a společenských vztahů. Obsahuje prvky pomoci, ale i sociální kontroly a důležité je, že nevyžaduje souhlas pachatele.

Mediaci lze chápat jako metodu, která pomáhá řešit konflikt. Tento pojem v sobě zahrnuje mimosoudní zprostředkování, jehož cílem je řešení sporu vzniklého mezi obviněným a poškozeným vlastními silami. Pomocí mediátora, který řešení konfliktu řídí, se obě strany snaží dojít k oboustranné spokojenosti. Zahrnuje rovněž vykonávání činnosti v souvislosti s trestním řízením, která směřuje k urovnání konfliktního stavu. Mediaci lze uskutečnit pouze s oboustranným svolením pachatele a oběti.

Prevence je jednou z nejdůležitějších při plnění úkolů policie. Vyžaduje zainteresovanost všech orgánů, které mohou zabránit trestné činnosti mládeže.

„Úspěšnost prevence závisí na znalosti příčin a podmínek, které vedou nebo napomáhají páchat trestnou činností mládeže, na znalosti osob či skupin, které projevují záměr páchat trestnou činnost a míst, kde k tomu dochází. Preventivní opatření je třeba provádět nepřetržitě, cílevědomě a systematicky.“⁴⁵

Policie České republiky má v preventivní činnosti významné místo. V rámci odhalování a objasňování trestné činnosti získává velmi důležité informace ze závadového prostředí, potřebné pro zmapování a podchycení počínající delikvence. Včasná práce s problémovou mládeží je nutná pro předcházení a snižování rizika delikvence a lze ji zajišťovat cíleným zapojováním rizikové mládeže do preventivních programů, které úspěšně vykonávají kompetentní orgány.

Preventivní programy jsou zaměřeny především na aktivity dětských a mládežnických organizací, zajišťují sportovní aktivity, podílejí se na budování sportovišť a pouličních sportovních hřišť, rozvíjení specializovaných klubů pro mládež, otevírání potřebných azylových domů pro nejen děti v tísní, linky důvěry a poradenské činnosti.

Další typy programů směřují ke snižování nezaměstnanosti, technické ochraně za pomoci instalací kamerových systémů nebo zvyšování počtu policistů na ulicích. K dalším důvodům, které mají vliv na delikvenci mládeže a na které se preventivní programy zaměřují, jsou jistě potřebné důslednější postihy rodičů při nezvládnutí výchovy svých

⁴⁵ BUDKA, I. a kol., *Vybrané problémy operativně pátrací činnosti*, 1. vydání, s. 128

děti, kulturní a vzdělávací programy pro romské občany a přednáškové činnosti na školách a úspěšné léčení drogových závislostí.

V prevenci kriminality mládeže jsou vhodné i přiměřené přednášky dětem na školách, kde se mohou seznamovat s bezpečnostními riziky a možnostmi ochrany. Důležitá je i informovanost dětí o existenci a možnosti pomoci na bezplatných telefonních linkách, kde se anonymně mohou poradit při složité životní situaci či problémech v rodině, ve škole i v místě bydliště.

Velmi významným krokem Ministerstva vnitra ke zkvalitnění činností preventivního opatření mládeže byl vznik projektu s názvem „Systém včasné intervence a Tým pro mládež“, zaměřený na péči o děti ohrožené sociálně patologickými jevy, trestnou činností, zanedbáváním nebo zneužíváním. V tomto projektu došlo k propojení dílčích aktivit jednotlivých institucí, které péči prováděly odděleně bez vzájemných systémových vazeb, případně pouze neformálně. Hlavní metodické pracoviště je Ministerstvo vnitra České republiky, Odbor prevence kriminality.

„Ani dnes, stejně jako v minulosti, nelze vytrhnout kriminalitu mládeže jako samostatný sociální fenomén, který lze účinně řešit, aniž provedeme zásadní změny ve světě dospělých. Názor, že kriminalitu mládeže lze snížit jen nějakým dílčím opatřením, případně novými preventivními aktivitami zaměřenými na děti a mládež, je sice rozšířený, avšak, alespoň z mého pohledu, scestný. Kriminalita mládeže více než kriminalita dospělých odráží stav společnosti, vládnoucí hierarchii hodnot (i těch navenek nezdůrazňovaných), a tam, zdá se, k žádným velkým společensky hodnotným proměnám nedochází, a proto nemůžeme v nejbližší době očekávat ani výraznou změnu k lepšímu chování a jednání mládeže, natož skutečné výrazné omezení jejího delikventního jednání, a to ani tehdy, když nás statistiky budou přesvědčovat o opaku.“⁴⁶

Přestože odborná veřejnost si je vědoma nutnosti práce s ohroženými dětmi, ne vždy se jejich práci daří kvalitně zkoordinovat. Velmi významným krokem Ministerstva vnitra ke zkvalitnění těchto činností byl vznik projektu s názvem „Systém včasné intervence a Tým pro mládež“ zaměřený na péči o děti ohrožené sociálně patologickými jevy, trestnou činností, zanedbáváním nebo zneužíváním. V tomto systému došlo

⁴⁶ MAREŠOVÁ, A., Příčiny a podmínky kriminality mládeže, In *Aktuální poznatky z činnosti služby kriminální policie a vyšetřování na úseku mládeže*, s. 20

k propojení dílčích aktivit jednotlivých institucí, které péči prováděly odděleně bez vzájemných systémových vazeb, případně pouze neformálně. Hlavním metodickým pracovištěm je Ministerstvo vnitra České republiky, Odbor prevence kriminality.

Efektivní preventivní práce s ohroženou mládeží je nejlepší ochranou společnosti. Delikventní vývoj a následné jednání dítěte, které mu umožňuje prostředí a okolnosti, není chybou samotného budoucího delikventa. Je to především chybou rodiny a všech institucí, které se na jeho vývoji a výchově podílejí.

„Dlouhý styk se zlem, stejně jako s dobrem, vede k tomu, že v něm člověk nalezne zalíbení“ (Lucius Annaeus Seneca).

9 Zjištěné výsledky a návrhy na zlepšení stavu

Práce policistů při odhalování a objasňování trestné činnosti páchané mládeží je velmi složitá. V této oblasti, vzhledem ke specifické tohoto druhu trestné činnosti, je těžké získat informace. I přesto, že je osobní znalost specialistů na dobré úrovni, proniknout do prostředí delikventní zájmové skupiny mládeže je vzhledem k věku mladých delikventů obtížné. Jakýkoliv pracovník by svojí přítomností ovlivňoval chování a jednání členů skupiny.

Získání osob k tajné spolupráci pro odhalování trestné činnosti v této delikventní skupině je problematické. Osoby pocházející z delikventní skupiny, které se již snaží z vlivu členů gangu vymanit, se často dostávají pod velký psychický tlak, který způsobuje strach z prozrazení jejich spolupráce, pomsty ostatních nebo ohrožení vlastního života a zdraví snahou gangu zabránit vyzrazení informací o delikvenci. Proto získávání informací z delikventní skupiny mládeže musí být velmi profesionálně a citlivě prováděné. Mladý člověk ještě nemá tolik zkušeností, je emocionálně labilnější a není natolik zralý, aby dokázal ovládat a potlačovat svoje emotivní chování, které by ho mohlo před ostatními prozradit.

Z důvodu získávání včasných informací o dlouhodobě latentní trestné činnosti mládeže, které jsou důležité pro odhalování trestné činnosti, je nutno spolupracovat s orgánem sociálně právní ochrany dětí, pracovníky školských a výchovných zařízení, se zaměstnanci kulturních zařízení, barů, heren a nočních klubů, kde se mládež (především riziková) soustřeďuje. Pro získávání informací ze zájmových skupin je nutno kontaktovat osoby, které se mohou věkem i způsobem trávení volného času dostat do jejich prostředí. Významným informačním zdrojem jsou i pracovníci školských zařízení, ošetřující lékaři či zdravotnický personál, orgány sociálně-právní ochrany mládeže, kontrolní orgány živnostenských úřadů a neformální zájmové nebo charitativní organizace.

K zlepšení stavu trestné činnosti mládeže mohou přispívat i útvary a organizační články policie, které napomáhají při zjišťování závadného chování a jednání osob s negativním působením na děti a mladistvé. Patří sem v rámci plnění služebních úkolů

policisté zařazení v službě pořádkové, dopravní a cizinecké policie a ve vymezeném rozsahu plní úkoly policejních orgánů, odhalují protiprávní činy mládeže a trestné činy páchané na mládeži. Rovněž je důležité při plnění těchto úkolů se soustředit na místa, kde se soustřeďuje mládež ve volném čase nebo kde z dříve zjištěných poznatků může docházet nebo dochází k delikvenci mládeže.

Výše uvedené poznatky a návrhy, které vedou k zefektivnění boje s trestnou činností mládeže, lze shrnout do několika základních skupin předpokladů, ke kterým patří kvalitní a odborná znalost dané problematiky, zejména pak úkolů tohoto úseku, právní znalosti, odstraňování a omezování příčin a podmínek trestné činnosti, znalosti o způsobu a formách páchání trestné činnosti mládeže.

Životy a osudy mladé generace jsou stále problémem dnešní společnosti. Nelze však stále poukazovat na delikvenci a trestné činy, kterých se mládež dopouští. Rodina, instituce, ale především i společnost by měla vyvinout úsilí a prostředky, aby převážně prevence předcházela represím. Neboť prevence, náprava, u mladého člověka je pravděpodobně jednodušší, než v dospělosti.

Závěr

Trestná činnost mládeže se stává v kontextu celospolečenských změn významným problémem. Její důsledek negativně ovlivňuje celou řadu nejrůznějších sfér života naší společnosti, především bezpečnosti lidí. Struktura delikventního jednání mládeže ukazuje na sociální podmínky ve společnosti, které nutně ovlivňují vývoj dnešní mladé generace. Posun k závažnějším formám páchaní protiprávního jednání, který je doprovázen vzrůstající brutalitou, zvyšující se kvalifikovaností tohoto jednání, vyvolává u veřejnosti strach, citlivost vůči tomuto negativnímu společenskému jevu. Vyvolává tlak na zvýšení represe.

V problematice kriminality mládeže a delikventního jednání mládeže jde především o komplexní přístup a součinnost všech subjektů zabývajících se mládeží, a to včetně jejich dostatečného finančního a materiálního zabezpečení, bez něhož je práce policie ve snaze o řešení problematiky kriminality mládeže, včetně preventivních aktivit, nemyslitelná. Rovněž přístup samotné rodiny a podmínky, ve kterých dítě vyrůstá, je nedílnou součástí dalšího budoucího jednání a vývoje dítěte.

Struktura kriminálního jednání mladistvých a dětí, která zaznamenala v posledních letech významných kvalitních změn, ukazuje na zhoršení sociálních podmínek ve společnosti, které nutně ovlivňují vývoj mladé generace. Vzhledem k stále sofistikovanějším metodám pachatelů je nezbytné i vybavení policistů potřebnou informační technologií.

Úspěšnou činnost policejních orgánů, zvláště pak příslušných specialistů služby kriminální policie a vyšetřování, je nutné v dané oblasti zaměřit nejen na jeden z hlavních úkolů, kterým je odhalování a objasňování této trestné činnosti, ale v rámci jejich specializace se ve stejné míře i podílet na prevenci, jakožto nedílné součásti řešení této problematiky. Společenským cílem se stává nejen samotné snížení kriminality mládeže, ale i ochrana práv mladistvých, dětí a zároveň ochrana společnosti jako celku. Je nezbytné nutně přihlížet k osobním podmínkám mladistvého s ohledem na možnost zabránění páchaní další trestné činnosti a vytvářet vhodné podmínky pro resocializaci. Recidivu

trestné činnosti mládeže je, díky ještě neukončenému vývoji dospívajícího člověka, možné snížit. Ale pouze za cenu změny jeho podmínek k dalšímu vývoji.

Kriminalita je všeobecně problémem každé společnosti. Je nutné řešit i příčiny jejího vzniku a změnit přístup společnosti směrem ke snaze o zlepšení podmínek, které umožnily u dětí a mladistvých její rozvoj.

Seznam použitých zdrojů

- BUDKA, I. a kol. *Operativně pátrací činnost kriminální policie. (Díl II. -obecná kriminalita)*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 1995. 162 s.
- BUDKA, I. a kol. *Vybrané problémy operativně pátrací činnosti*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie ČR v Praze, 2010. 182 s.
- DVOŘÁČEK, Z. a kol. Bezpečnost dítěte, využití některých prostředků a postupů operativně pátrací činnosti při odhalování kriminality mládeže a trestné činnosti páchané na mládeži. In *Aktuální poznatky z činnosti služby kriminální policie a vyšetřování na úseku mládeže*. Praha: Policejní akademie ČR v Praze, 2007, s. 33 – 41, ISBN 978-80-7251-248-5.
- DVOŘÁČEK, Z. a kol. *Základy činnosti policejních služeb. Služba kriminální policie a vyšetřování. Cizinecká a pohraniční policie*. Praha: Policejní akademie ČR, 2004. 226 s. ISBN 80-7251-163-7.
- CHMELÍK, J. *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. 2. upravené a rozšířené vyd. Praha: Úřad vyšetřování pro ČR, MV ČR. 1998. 124 s.
- KOUKOLÍK, F. - DRTILOVÁ, J. *Vzpouza deprivantů*. 1. přepracované vyd. Praha: Galen, 2006. 327 s. ISBN 80-7262-410-5.
- MAREŠOVÁ, A. Příčiny a podmínky kriminality mládeže. In *Aktuální poznatky z činnosti služby kriminální policie a vyšetřování na úseku mládeže*. Praha: Policejní akademie ČR v Praze, 2007, s. 13 – 20. ISBN 978-80-7251-248-5.
- MATOUŠEK, O. - KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. 344 s. ISBN 80-7178-771-X.
- MUSIL, J. a kol. *Kriminalistika. Vybrané problémy teorie a metodologie*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2001. 312 s. ISBN 80-7251-080-0.

- NEČAS, S. Psychologické aspekty posuzování osobnosti mladistvých pachatelů trestné činnosti. In *Aktuální poznatky z činnosti služby kriminální policie a vyšetřování na úseku mládeže*. Praha: Policejní akademie ČR v Praze, 2007, s. 43 – 52. ISBN 978-80-7251-248-5.
- ROZUM, Z. Kriminalita dětí a mládeže – příčina a východiska. In *Bezpečnostní teorie a praxe*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2009, s. 17 - 28. ISSN 1801-8211.
- ŘÍČAN, P. - JANOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010. 160 s. ISBN 978-80-247-2991-6.
- SOLNAŘ, V., FENYK, J., CISAŘOVÁ, D. *Základy trestní odpovědnosti – podstatně přepracované a doplněné vydání*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Orac, 2003. 455 s. ISBN 80-86199-74-6.
- ŠTÁBLOVÁ, R. *Kriminologie*. 2. vyd. Praha: Policejní akademie ČR v Praze, 1999. 205 s. ISBN 9788072510184.
- ŠUBRT, M. *Trestněprávní odpovědnost a ochrana mládeže*. 2. rozšířené vyd. Praha: Policejní akademie ČR v Praze, 2010. 292 s. ISBN 978-80-7251-333-8.
- ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2004, 1065 s. ISBN 80-7179-829-0.
- VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky*. 3. vyd. Praha: Portál, 2002. 444 s. ISBN 80-7178-678-0.
- ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. 1. vyd. Dobrá Voda: vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2002. 231 s. ISBN 80-86473-08-2.
- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon.
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně dalších zákonů.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Seznam tabulek a grafů

Tabulka č. 1: Majetková kriminalita mládeže v České republice

Tabulka č. 2: Škody v tisících Kč u majetkové kriminality mládeže

Tabulka č. 3: Krádeže vloupáním celkem

Tabulka č. 4: Násilné činy celkem

Tabulka č. 5: Vraždy celkem

Tabulka č. 6: Škody v tisících Kč u násilné kriminality mládeže v České republice

Přílohy

Dotazník

Dotazníkové šetření jsem prováděla na vybrané základní škole na Trutnovsku. Jednalo se o základní školu kpt. Jaroše. Dotazník jsem rozdala žákům druhého stupně, především 8. tříd. Odpovědi jsem obdržela od 62 žáků, z čehož 24 bylo chlapců a 38 bylo dívek. Odpovědi jsem sečetla a to bez ohledu na to, zda odpovídá dívka nebo chlapec.

Otázka č. 1: V České republice je člověk od kolika let trestně odpovědný?

- a) Od 14 let – toto nikdo z dotazovaných neoznačil
- b) Od 15 let – toto označilo 55 dotazovaných
- c) Od 18 let – toto označilo 7 dotazovaných

Otázka č. 2: Jaká je věková hranice v České republice pro legální sexuální styk?

- a) 14 let – nikdo neoznačil
- b) 15 let – označilo 60 dotazovaných
- c) 18 let – označili 2 dotazovaní

Otázka č. 3: Souvisí věková hranice legálního sexuálního styku s věkovou hranicí trestní odpovědnosti?

ANO – odpovědělo 58 dotazovaných

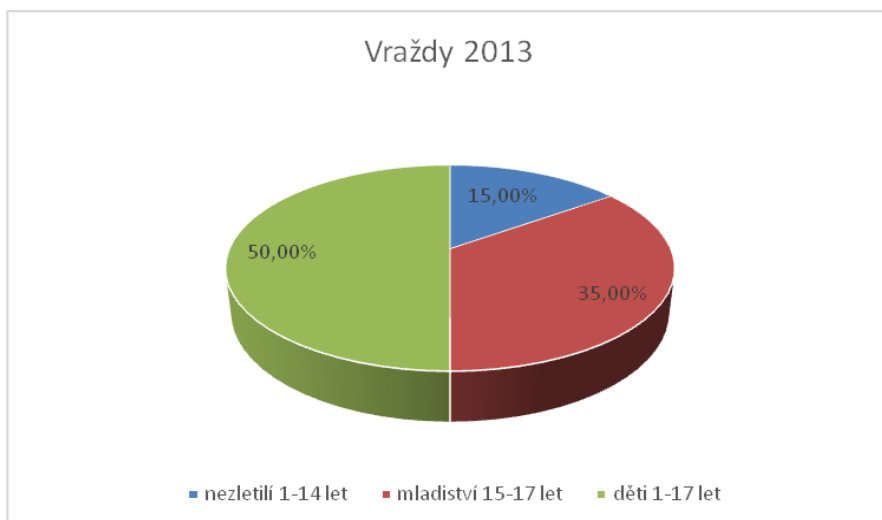
NE – odpověděli 4 dotazovaní

Otázka č. 4: Co vede mládež k páčání trestné činnosti?

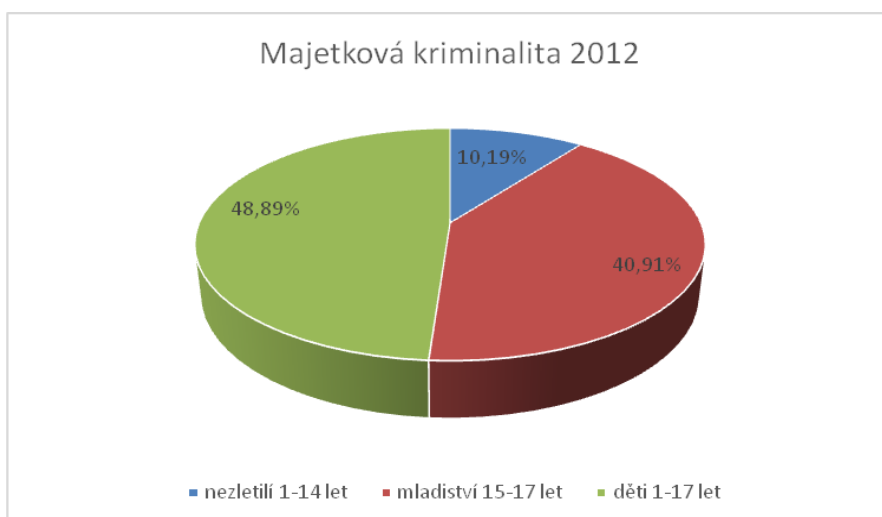
- a) Alkohol, drogy – označilo 12 dotazovaných
- b) Výchova v rodině – označilo 5 dotazovaných
- c) Vliv party – označilo 45 dotazovaných

Otázka č. 5: Kde získáváš informace o tom, co máš zákonem povoleno a co zakázáno?

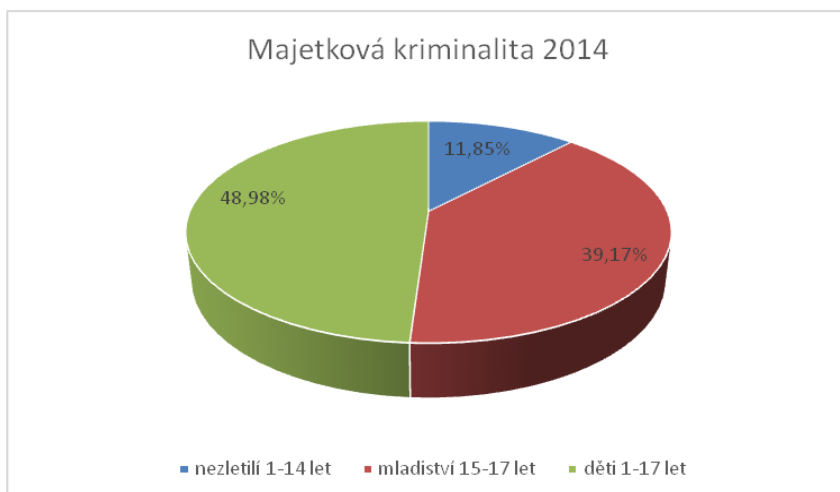
- a) V rodině – označilo 33 dotazovaných
- b) Ve škole – označilo 29 dotazovaných
- c) Od kamarádů – nikdo neoznačil

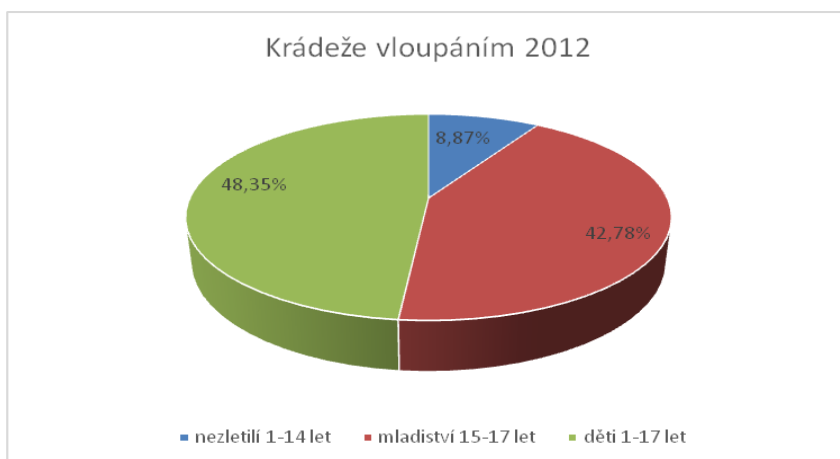
Pozn. Vlastní zpracování autora

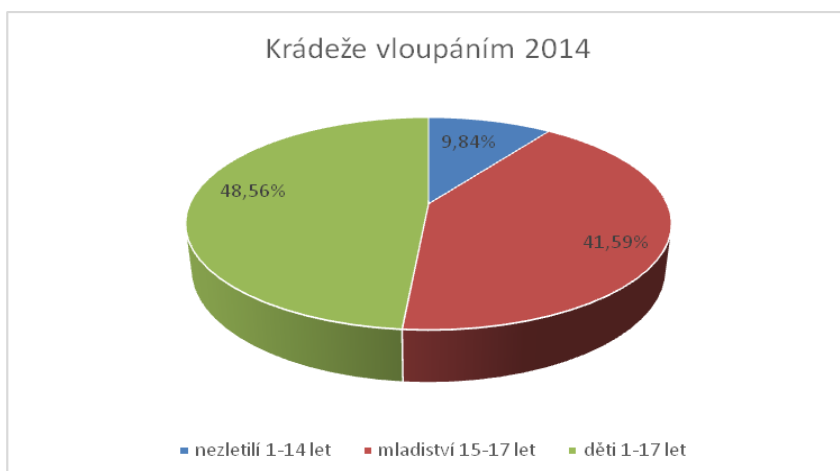
Pozn. Vlastní zpracování autora

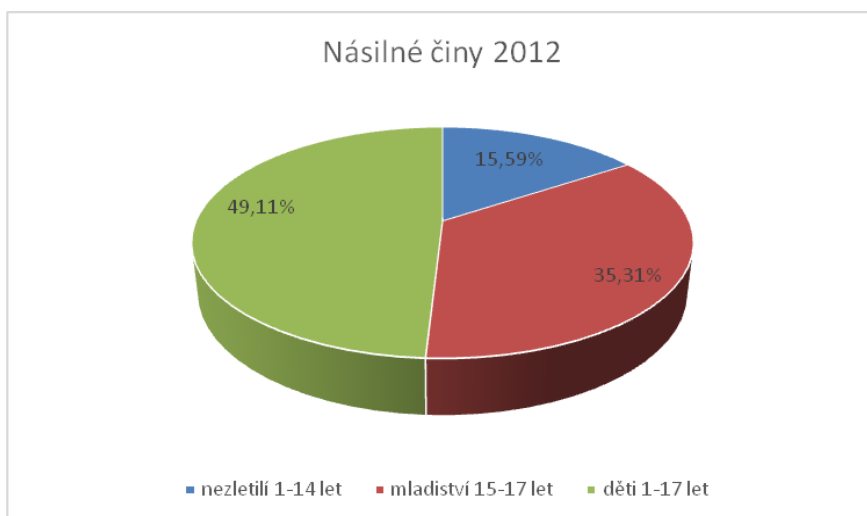
Pozn. Vlastní zpracování autora

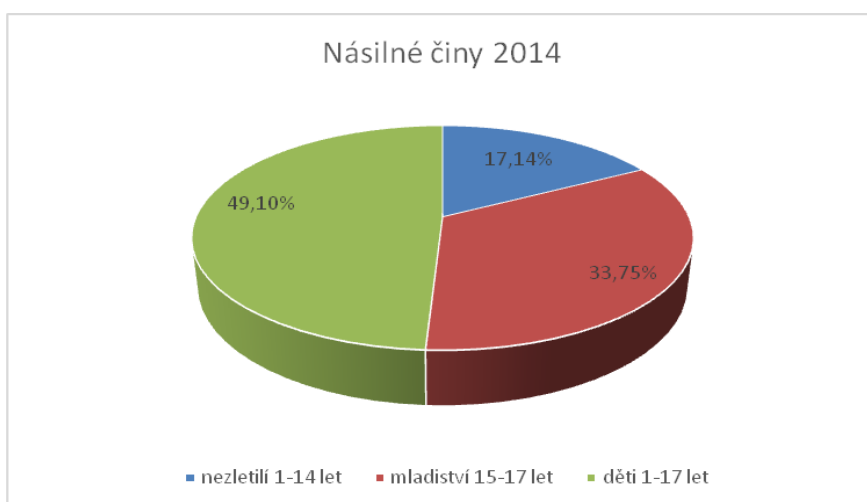
Pozn. Vlastní zpracování autora

Pozn. Vlastní zpracování autora

Pozn. Vlastní zpracování autora

Pozn. Vlastní zpracování autora

Prezentace z přednášky Mgr. Jitky Gjuričové, ředitelky Odboru prevence kriminality, MV
 ČR na téma „Systém včasné intervence“

MINISTERSTVO VNITRA
 ČESKÉ REPUBLIKY

Systém včasné intervence

Mgr. Jitka Gjuričová,
 ředitelka Odboru prevence kriminality,
 Ministerstvo vnitra
 Česká republika

SVI

